

บทที่ 2

แนวคิดและหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และการให้ความคุ้มครองผู้บริโภค

ด้วยความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในปัจจุบันทำให้การผลิตสินค้าและบริการมีรูปแบบที่ซับซ้อนมากขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่มีความต้องการบริโภคสินค้าและบริการที่เปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการผลิตสินค้าและบริการอาจมีข้อบกพร่องในการผลิตจนก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้บริโภคได้ ซึ่งเมื่อพิจารณากฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทย มีกฎหมายหลักที่เกี่ยวข้องโดยตรง 3 ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 โดยในบทที่ 2 จะกล่าวถึงแนวคิดการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) และที่มาและแนวคิดเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทย

2.1 ที่มา ความหมาย และวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) เป็นกระบวนการพิจารณาที่กำหนดให้บุคคลหนึ่งหรือหลายคนดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของตนเองและเพื่อประโยชน์ของบุคคลอื่น โดยอยู่ในเงื่อนไขที่ต้องมีข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเดียวกัน แต่ไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายซึ่งได้รับการดำเนินคดีแทน และผลของคำพิพากษาในคดีดังกล่าวจะผูกพันถึงกลุ่มบุคคลผู้เสียหายดังกล่าวด้วย

2.1.1 ที่มาของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) เกิดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกแก่กลุ่มบุคคลที่ได้รับความเสียหายภายใต้สถานการณ์เดียวกัน (Similar Situation) ให้เข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลในครั้งเดียวกัน เพื่อเยียวยาความเสียหายในทางแพ่งแก่ผู้เสียหายให้ได้รับผลทางกฎหมายอย่างเดียวกัน โดยบุคคลซึ่งดำเนินคดีเพื่อตนเองและเพื่อกลุ่มบุคคลจะเป็นคู่ความในคดีโดยมีฐานะเป็นคู่ความซึ่งเป็นผู้แทน (Representative Party) ส่วนกลุ่มผู้เสียหายที่ได้รับการดำเนินคดีแทนจะไม่ได้เข้ามาในการพิจารณาคดี และไม่ได้มีฐานะเป็นคู่ความในคดี แต่จะมีฐานะเป็นสมาชิกกลุ่ม (Class Member) การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นวิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ถูกนำมาใช้ในกรณีที่

มีจำนวนผู้เสียหายในมูลเหตุแห่งการฟ้องคดีเป็นจำนวนมาก และการที่จะเข้ามาเป็นคู่ความร่วมมือในคดีพร้อมกันนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สามารถปฏิบัติได้โดยสะดวก ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งคำพิพากษาที่มีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มร่วมกัน¹

2.1.2 ความหมายของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ความหมายของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม หรือ Class Action หรือ Representative action ในต่างประเทศนั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้เช่น

Bryan A. Garner ได้ให้ความหมายคำว่า “Class Action”² ไว้ใน Black’s Law Dictionary 7th ed 1999 ว่า เป็นการฟ้องคดีโดยบุคคลคนเดียว หรือบุคคลกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งแทนเพื่อผลประโยชน์ของบุคคลจำนวนมาก³

David Mellinkoff ได้ให้ความหมายคำว่า “Class Action”⁴ ว่า โดยทั่วไปเป็นการฟ้องคดีของผู้แทนคนหนึ่งของกลุ่มบุคคลจำนวนมากซึ่งมีสถานะเช่นเดียวกันในการเรียกร้องสิทธิของพวกเขา ซึ่งขนาดของกลุ่มบุคคลดังกล่าวมีขนาดใหญ่จนไม่เป็นการสะดวกในทุกคนจะนำคดีขึ้นสู่ศาล ดังนั้น กลุ่มจึงมีผู้แทนที่เป็นสมาชิกกลุ่มซึ่งทำหน้าที่อย่างเป็นทางการแทนสมาชิกกลุ่มทั้งหมด และสมาชิกกลุ่มทั้งหมดที่ไม่ได้ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มจะต้องผูกพันในผลแห่งคำพิพากษานั้น⁵

เว็บไซต์ www.wikipedia.org ได้ให้ความหมายคำว่า “Class Action”⁶ ว่า เป็นการฟ้องคดีรูปแบบหนึ่งที่คนกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งนำคดีมาฟ้องต่อศาลร่วมกัน หรือการที่กลุ่มของจำเลยถูกฟ้องร่วมกัน⁷

¹ จาก การดำเนินคดีแบบกลุ่ม : การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ข้อจำกัด และประโยชน์ที่พึงได้รับ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขา นิติศาสตร์) (น. 34), โดย ปราณี สาโร, 2547, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ลิขสิทธิ์ 2547 โดยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

² Class Action: A lawsuit in which a single or a small group of people represent the interests of a larger group.

³ From *Black’s Law Dictionary* (7th ed.) (p. 243), By Bryan A. Garner, 1999, St.Paul, MN: West Group. Copyright 1999 by West Group.

⁴ Class Action: Generally, a suit be (sometime against) a representative of a class action: a large number of people “similarly situated” as to a claim that affects them all. The size of the class is also large that it would be impracticable to bring them all into court. Hence, the class is represented by a number of the class who can fairly represent them all. All member of this class who do not “opt out” are bound by the outcome.

⁵ From *Mellinkoff’s Dictionary of American Legal Usage* (p. 82), By David Mellinkoff, 1992, St. Paul, Minn.: West Publishing Co.. Copyright 1992 by West Publishing Co..

⁶ A form of lawsuit in which a large group of people collectively bring a claim to court and/or in which a class of defendants is being sued.

เว็บไซต์ www.investopedia.com ได้ให้ความหมายคำว่า Class Action⁸ ว่าเป็นการฟ้องคดีโดยบุคคลซึ่งเป็นตัวแทนเพียงคนเดียวโดยแทนกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่ง ซึ่งผลแห่งคำพิพากษาจะใช้บังคับกับทุกคนในกลุ่มนั้น⁹

สำหรับในประเทศไทยมีการนิยามความหมายของ Class Action ไว้เช่นกัน เช่น ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายคำว่า Class Action ว่า การฟ้องคดีในนามกลุ่มบุคคล¹⁰

ธง วิทย์วัฒน์ ได้ให้ความหมายคำว่า Class Action ว่า การฟ้องหรือถูกฟ้องคดีแทนผู้อื่นซึ่งอยู่ในฐานะเดียวกันตามกฎหมาย การฟ้องหรือถูกฟ้องคดีในนามกลุ่มบุคคล หมายถึง การฟ้องหรือถูกฟ้องแบบเป็นกลุ่มบุคคลมีผู้แทนของกลุ่มทำหน้าที่เป็นโจทก์ฟ้อง หรือเป็นจำเลยถูกฟ้องแทน โดยไม่ต้องให้ทุก ๆ คนในกลุ่มมาเป็นโจทก์หรือจำเลยพร้อม ๆ กัน แต่ต้องเป็นกลุ่มบุคคลที่มีผลประโยชน์ได้เสียร่วมกันในปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริง หรืออยู่ในฐานะเดียวกัน และต้องมีจำนวนมากจนไม่สามารถนำมาฟ้องต่อหน้าศาลได้หมดทุกคน เช่น กลุ่มผู้บริโภค¹¹

2.1.3 วัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม¹²

การดำเนินคดีแบบกลุ่มมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ของกลุ่มซึ่งมีจำนวนมากซึ่งสามารถจำแนกวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ ดังนี้

1) วัตถุประสงค์ในด้านการบริหารงานคดีของศาล เนื่องจากลักษณะข้อพิพาทมีผู้เสียหายจำนวนมากที่ได้รับความเสียหายจากข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเดียวกัน ดังนั้นหากผู้เสียหายแต่ละรายต่างแยกกันฟ้องคดี ก็จะทำให้มีคดีขึ้นสู่การพิจารณาพิพากษาของศาลเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ ผู้เสียหายเหล่านั้นอาจกระจายกันอยู่ในท้องที่ต่างกัน หรือไม่มีความสัมพันธ์ในทางอื่นใดนอกจากได้รับความเสียหายจากสถานการณ์เดียวกัน ดังนั้น

⁷ Class Action, สืบค้น 2 กุมภาพันธ์ 2556, จาก http://en.wikipedia.org/wiki/Class_action

⁸ An action where an individual represents a group in a court claim. The judgment from the suits is for all members of the group (class).

⁹ Class Action, สืบค้น 2 กุมภาพันธ์ 2556, จาก <http://www.investopedia.com/terms/c/classaction.asp>

¹⁰ จาก ศัพท์นิติศาสตร์ อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (น. 54), โดย ราชบัณฑิตยสถาน, 2543, กรุงเทพฯ (พิมพ์ครั้งที่ 2): ราชบัณฑิตยสถาน. ลิขสิทธิ์ 2543 โดยราชบัณฑิตยสถาน.

¹¹ จาก พจนานุกรมศัพท์กฎหมาย (อังกฤษ-ไทย) (น. 111), โดย ธง วิทย์วัฒน์, 2545, กรุงเทพฯ: นิติธรรม. ลิขสิทธิ์ 2545 โดยสำนักพิมพ์นิติธรรม.

¹² จาก ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการดำเนินคดีแพ่งโดยผู้แทนกลุ่มผู้เสียหาย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 56 - 58), โดย บุญรณี หงษาคำ, 2549, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. ลิขสิทธิ์ 2549 โดยมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อแก้ไขข้อจำกัดของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในส่วนของการฟ้องคดีร่วมกันในกรณีที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก และการฟ้องคดีร่วมกันนั้นเป็นไปได้ยาก (Difficult or Impractical)

2) วัตถุประสงค์ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพของมาตรการเยียวยาสิทธิทางแพ่งโดยการดำเนินคดีในศาล ในบางกรณีข้อพิพาทจะมีผู้เสียหายจำนวนมากที่ได้รับผลกระทบด้วยกัน แต่จำนวนความเสียหายที่แต่ละบุคคลได้รับอาจมีจำนวนน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแล้วจะไม่คุ้มค่าที่จะดำเนินคดีด้วยตนเอง หรือบุคคลที่ได้รับความเสียหายอาจกลัวการนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาพิพากษาของศาล ดังนั้น การดำเนินคดีโดยผู้เสียหายที่เป็นผู้แทนกลุ่มผู้เสียหายจะช่วยให้ผู้เสียหายในกลุ่มที่ไม่ใช้สิทธิทางศาลได้รับการเยียวยาสิทธิทางศาลด้วยเหตุผลด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี หรือความคิดทางสังคมได้รับประโยชน์ในการเข้าสู่การพิจารณาของศาลได้ ซึ่งจะ ทำให้มีการเยียวยาสิทธิโดยทางศาลมากยิ่งขึ้น (to Afford Greater Access to Justice)

3) วัตถุประสงค์ด้านการให้มีคำพิพากษาที่ในแนวทางเดียวกัน ในการพัฒนาความมีประสิทธิภาพของศาล (to Improve Judicial Efficiency) โดยที่ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีที่มีประเด็นบางประเด็นหรือทั้งหมดเป็นเรื่องเดียวกันหรือเกี่ยวข้องกับสถานการณ์เดียวกัน (The Same Events) การใช้พยานหลักฐานชุดเดียวกันซ้ำกันหลายครั้ง อาจนำไปสู่การเยียวยาผู้เสียหายตามกฎหมายมีความแตกต่างกัน เนื่องจากการพิจารณาพิพากษาคดีในแต่ละคราวอาจมีผลให้กระบวนการยุติธรรมทางแพ่งไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงมีวัตถุประสงค์ให้การตัดสินใจในกรณีที่มีประเด็นปัญหากระทบถึงผู้เสียหายที่อยู่ภายใต้สถานการณ์เดียวกันเป็นไปได้ในแนวทางเดียวกันและมีความสอดคล้องกัน

4) วัตถุประสงค์ด้านการลดภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี (Judicial Economy) แม้ว่าข้อพิพาทที่มีผู้เสียหายเป็นกลุ่มจะมีผู้เสียหายเป็นจำนวนมากก็ตาม แต่หากพิจารณาเป็นรายบุคคลแล้วความเสียหายของแต่ละบุคคลอาจมีจำนวนน้อย ไม่คุ้มค่าที่จะดำเนินคดีด้วยตนเอง อันเนื่องมาจากเหตุผลของการมีค่าใช้จ่ายสูงในการดำเนินคดี การดำเนินคดีโดยผู้แทนกลุ่มจะช่วยให้สมาชิกกลุ่มได้รับการเยียวยาสิทธิทางศาล หรือในกรณีที่จำนวนค่าเสียหายที่เรียกร้องโดยผู้เสียหายแต่ละรายจะมีจำนวนสูงพอที่จะแยกดำเนินคดีเป็นแต่ละคดีได้ และบุคคลจำนวนมากเหล่านั้นประสงค์ที่จะฟ้องจำเลยคนเดียวกัน หากมีผู้เสียหายคนหนึ่งขอดำเนินคดีแบบกลุ่มจะมีผลให้ผู้เสียหายจากสถานการณ์เดียวกันสามารถได้รับการเยียวยาสิทธิโดยกระบวนการที่ประหยัดค่าใช้จ่ายและทรัพยากรอื่น ๆ ที่ต้องใช้ในการดำเนินคดี อีกทั้งยังเกิดประสิทธิภาพกว่าการที่ผู้เสียหายแต่ละคนแยกกันฟ้องเป็นรายคดี

5) วัตถุประสงค์ด้านการสร้างมาตรการทางกฎหมายเพื่อป้องกันการกระทำที่ละเมิดสิทธิของประชาชน แม้ว่ากลุ่มของผู้เสียหายแต่ละรายจะมีข้อพิพาทที่มีจำนวนความเสียหายจำนวนน้อยก็ตาม แต่เมื่อรวมความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งหมดแล้วจะปรากฏจำนวนความเสียหายเป็นจำนวนมากที่ผู้ประกอบการจะต้องรับผิดชอบเป็นผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหาย ผู้ประกอบการจึงมีความเสี่ยงมากหากละเลยหน้าที่ความรับผิดชอบต่อความปลอดภัยต่อสาธารณะ ดังนั้นการยอมรับหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเป็นมาตรการทางกฎหมายที่มีผลทางอ้อมของการรวมตัวของผู้เสียหายเพื่อบังคับให้มีการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ และการรวมตัวนั้นมีผลต่ออำนาจในการฟ้องหรือเรียกร้องสิทธิของผู้เสียหาย ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (to Achieve Behavioral Modification) ในการป้องกันการกระทำของผู้ประกอบการที่จะละเมิดสิทธิของประชาชน

2.2 แนวคิดการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นการดำเนินคดีแพ่งอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นจากแนวคิดพื้นฐานของระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) โดยเป็นการดำเนินคดีที่มุ่งประสงค์จะแก้ไขปัญหากี่ยวกับการฟ้องคดีจำนวนมากที่มีประเด็นปัญหาเดียวกัน (Common Question) ซึ่งเป็นเรื่องของสิทธิประโยชน์และหน้าที่เดียวกัน (Common Benefit or Burden) ด้วยวิธีการนำข้อพิพาททั้งหมดของกลุ่มผู้เสียหายเข้าสู่การพิจารณาของศาลเพียงครั้งเดียว เพื่อให้การเยียวยาสิทธิทางแพ่งโดยศาลเป็นไปในแนวทางเดียวกัน การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงมีลักษณะเป็นการฟ้องคดีโดยเอกชนผู้เสียหายคนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองสิทธิของตนเองและผู้เสียหายอื่นที่อยู่ภายใต้สถานการณ์เดียวกัน ซึ่งไม่จำเป็นต้องได้รับมอบหมายหรือมอบอำนาจจากกลุ่มผู้เสียหายที่ได้รับการดำเนินคดีแทนแต่อย่างใด

การนำคดีเข้าสู่การดำเนินคดีแบบกลุ่มของศาล จะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ทั่วไป ดังนี้

- 1) มีจำนวนบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีจำนวนมาก จนทำให้การดำเนินคดีร่วมกันกระทำได้โดยไม่สะดวก
- 2) สมาชิกทุกคนของกลุ่มมีผลประโยชน์ร่วมกันในประเด็นที่จะได้รับการพิจารณาจากศาล
- 3) ผู้แทนกลุ่มต้องมีความสามารถที่จะปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มที่มีได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ

ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น ผู้เสียหายที่ดำเนินคดีแทนกลุ่มจะมีฐานะเป็น “ผู้แทนกลุ่ม” หรือ “คู่ความผู้แทน (Representative Party)” ในคดี ส่วนกลุ่มผู้เสียหายอื่นที่ได้รับการดำเนินคดีแทนจะมีฐานะทางคดีเป็น “สมาชิกกลุ่ม (Class Member)” ไม่ได้มีฐานะเป็นคู่ความในคดี

แต่จะต้องผูกพันในการดำเนินกระบวนการพิจารณาและผลแห่งคำพิพากษาของศาลเสมือนหนึ่งคน มีฐานะเป็นคู่ความ โดยสมาชิกกลุ่มไม่ต้องฟ้องคดีเอง ซึ่งเป็นการขยายขอบเขตหลักการทั่วไปตาม กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ให้คำพิพากษาผูกพันเฉพาะผู้ที่เป็นคู่ความ โดยให้ผูกพันสมาชิก กลุ่มที่มีได้เข้าเป็นคู่ความในคดีด้วยแต่มีผู้แทนกลุ่มเป็นผู้รักษาประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม เพื่อให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีแพ่งที่ว่า “เพื่อประโยชน์แห่ง ความยุติธรรม” ที่จะต้องเป็นไปตามหลักความสะดวก ประหยัด รวดเร็ว และเป็นธรรม นอกจากนี้ การที่สมาชิกกลุ่มที่ต้องผูกพันในผลแห่งการดำเนินกระบวนการพิจารณาและคำพิพากษาของศาลโดยที่ มิได้เข้าเป็นคู่ความดำเนินคดีด้วยตนเองนั้น จะต้องมีการสร้างมาตรการหรือกำหนดหลักเกณฑ์ ต่าง ๆ ขึ้นอีกส่วนหนึ่งเพื่อเป็นการให้ความคุ้มครองสิทธิของสมาชิกกลุ่มด้วย ดังนั้น เพื่อความมี ประสิทธิภาพในการดำเนินคดีแล้ว การดำเนินคดีแบบกลุ่มต้องปรากฏลักษณะเบื้องต้นดังต่อไปนี้¹³

1. การดำเนินคดีโดยผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มผู้เสียหาย

แนวความคิดเกี่ยวกับการใช้สิทธิทางศาลตามหลักทั่วไปของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง บุคคลซึ่งจะฟ้องคดีต่อศาลได้นั้นจะต้องเป็นบุคคลที่มีสิทธิตามกฎหมายในการใช้สิทธิทางศาล ตามหลัก “Ubi remedium, ibi jus” (No Remedy, No Right) หรือ หลัก “ไม่มีการเยียวยา ก็ไม่มีสิทธิ”¹⁴ ดังนั้น เมื่อการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นการดำเนินคดีทางแพ่งอย่างหนึ่ง บุคคลที่จะดำเนินคดี แบบกลุ่มในฐานะคู่ความผู้แทนกลุ่มได้จะต้องเป็นบุคคลที่มีสิทธิในการใช้สิทธิทางศาลเพื่อขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อประโยชน์แก่ตนเองและสมาชิกกลุ่มด้วย แต่เนื่องจากทั้งผู้แทนกลุ่มและ สมาชิกกลุ่มแต่ละคนอาจมีจำนวนความเสียหายซึ่งแยกต่างหากจากกันได้ มิได้มีประโยชน์ร่วมกัน เช่นนี้ร่วม ดังนั้น เพื่อมิให้มีการดำเนินคดีที่ซ้ำซ้อนกันจึงต้องกำหนดให้การดำเนินคดีแบบกลุ่ม มีมาตรการในการกำกับบทบาทหน้าที่ของผู้แทนกลุ่มเพื่อเป็นหลักประกันว่าจะรักษาผลประโยชน์ ของสมาชิกกลุ่มผู้ซึ่งมิได้มีฐานะเป็นคู่ความในคดี ในแต่ละประเทศจึงกำหนดคุณสมบัติของผู้แทน กลุ่มไว้ด้วย ซึ่งแม้จะกำหนดไว้ต่างกันไปในแต่ละประเทศ แต่ผู้แทนกลุ่มต้องมีลักษณะดังนี้

1.1 ต้องเป็นบุคคลที่มีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาสิทธิตามกฎหมายอย่างเดียวกันและ เกิดขึ้นจากข้อเท็จจริงอย่างเดียวกัน หรือสถานการณ์เดียวกันกับสมาชิกกลุ่ม เนื่องจากในการ ดำเนินคดีแบบกลุ่ม โจทก์ผู้แทนกลุ่มจะดำเนินคดีเพื่อตนเองและเพื่อบุคคลอื่นที่เป็นสมาชิกกลุ่มที่ ได้รับความเสียหายจากสถานการณ์เดียวกันภายใต้ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน ทั้งนี้

¹³ แหล่งเดิม.

¹⁴ จาก *หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 1* (น. 248), วรณชัย บุญบำรุง และคณะ, 2548, กรุงเทพฯ: วิญญูชน. ลิขสิทธิ์ 2548 โดยสำนักพิมพ์วิญญูชน.

เพื่อให้ศาลสามารถพิจารณาคดีที่มีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกันในคราวเดียวกันเพื่อประโยชน์แห่งความเป็นธรรมในการดำเนินคดีที่มีผู้เสียหายเป็นกลุ่ม ซึ่งมีผลให้สมาชิกกลุ่มต้องผูกพันในผลแห่งคำพิพากษาที่ได้มีการดำเนินคดีโดยโจทก์ผู้แทนกลุ่ม ดังนั้น ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โจทก์ที่เป็นผู้แทนกลุ่มจะต้องกำหนดเป็นผู้กำหนดลักษณะของกลุ่มบุคคลว่ามีขอบเขตครอบคลุมเพียงใด โดยแสดงให้เห็นปรากฏว่าตนเป็นผู้มีสิทธิได้รับการเยียวยาสิทธิทางศาลด้วยเหตุที่มีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ในลักษณะเดียวกันกับสมาชิกกลุ่มที่ตนดำเนินคดีแทนด้วย หากไม่ปรากฏว่าโจทก์ผู้แทนกลุ่มและสมาชิกกลุ่มเป็นผู้ที่มีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายหรือสิทธิดังกล่าวเป็นอย่างเดียวกันแล้ว บุคคลดังกล่าวย่อมไม่สามารถเข้าดำเนินคดีแทนสมาชิกกลุ่มได้

1.2 ต้องเป็นผู้มีความสามารถในการรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอ เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นการดำเนินคดีที่มีผลในการขยายขอบเขตในผลแห่งคำพิพากษาที่จะผูกพันสมาชิกกลุ่มซึ่งมิได้มีฐานะเป็นคู่ความในคดี ดังนั้น ผู้เสียหายซึ่งประสงค์จะเป็นผู้แทนกลุ่มโดยเข้าดำเนินคดีเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเองและประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มจะต้องดำเนินคดีเพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้รับการเยียวยาสิทธิและปกป้องผลประโยชน์ตามกฎหมายได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรมต่อสมาชิกกลุ่มทุกคน บุคคลที่จะเป็นผู้แทนกลุ่มได้นอกจากจะต้องเป็นผู้เสียหายแล้ว ยังต้องเป็นผู้มีความสามารถในการดำเนินคดีในชั้นศาลอีกด้วย และจะต้องไม่เป็นผู้มีผลประโยชน์ขัดกันกับผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มด้วย (Conflict of Interest) เพราะหากผู้แทนกลุ่มดำเนินคดีโดยไม่สามารถปกป้องผลประโยชน์แทนสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอหรือมีผลประโยชน์ส่วนตัวขัดกับประโยชน์ของกลุ่มแล้ว ย่อมทำให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มเกิดความไม่เป็นธรรมอย่างยิ่งกับสมาชิกกลุ่มที่จะต้องผูกพันตามผลแห่งคำพิพากษาที่ตนมิได้เข้าปกป้องผลประโยชน์ของตนในคดีในฐานะคู่ความ

2. การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม (Class Member)

การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเพื่อการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นมีความสำคัญมากเพราะสมาชิกกลุ่มต้องผูกพันในผลแห่งคำพิพากษาไม่ว่าในทางใดโดยที่ได้เป็นคู่ความในคดี โดยสมาชิกกลุ่มจะได้รับการดำเนินคดีแทนโดยผู้แทนกลุ่มซึ่งเป็นคู่ความในคดี โดยที่สมาชิกกลุ่มมิได้มีการมอบหมาย ยินยอม หรือมอบอำนาจให้ผู้แทนกลุ่มดำเนินคดีแทนแต่อย่างใด ซึ่งผู้แทนกลุ่มจะเป็นผู้ปกป้องผลประโยชน์ในทางคดีให้กับสมาชิกในกลุ่มที่มีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้อย่างเดียวกันหรืออยู่ภายใต้สถานการณ์เดียวกัน ในการเริ่มดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น โจทก์ผู้แทนกลุ่มจะเป็นผู้กำหนดลักษณะของกลุ่มบุคคลว่ามีขอบเขตครอบคลุมเพียงใด โดยบรรยายลักษณะของกลุ่มว่าประกอบด้วยบุคคลใด อยู่ภายใต้สถานการณ์เดียวกันหรือมีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้อย่างเดียวกันหรือมีผลประโยชน์ร่วมกันอย่างไร แต่การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มนั้นยังถือว่าเป็นสิทธิของผู้เสียหายที่มี

ลักษณะตามขอบเขตของกลุ่มที่โจทก์บรรยายว่าประสงค์จะมีฐานะเป็นสมาชิกกลุ่มหรือไม่ ซึ่งมีแนวคิดเกี่ยวกับการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม 2 ประเภท ได้แก่

2.1 การแสดงเจตนาเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม (Opt-In)

การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มโดยการแสดงเจตนาเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มนั้น โจทก์ผู้แทนกลุ่มจะฟ้องคดีแบบกลุ่มได้ต่อเมื่อได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้เสียหายอื่นที่ได้รับความเสียหายจากสถานการณ์เดียวกัน โดยต้องระบุชื่อสมาชิกกลุ่มเป็นคู่ความตั้งแต่เริ่มต้นฟ้องคดีซึ่งมีลักษณะเดียวกับการมอบอำนาจให้ฟ้องคดี แต่มีความแตกต่างที่รูปแบบ Opt-In นั้น ผู้รับมอบอำนาจหรือคู่ความผู้แทนกลุ่มที่เข้าดำเนินคดีแทนต้องมีคุณสมบัติเป็นผู้เสียหายจากกรณีเดียวกันกับผู้มอบอำนาจหรือสมาชิกกลุ่มด้วย

ข้อดีของการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มแบบ Opt-In คือ มีความชัดเจนเกี่ยวกับจำนวนสมาชิกกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสะดวกในการดำเนินคดีและได้ข้อเท็จจริงที่ชัดเจน เพราะสมาชิกกลุ่มประเภทนี้ได้แสดงเจตนาที่จะให้ผู้แทนกลุ่มเป็นผู้ฟ้องคดีแทนกลุ่มผู้เสียหาย ในกรณีที่มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นไปเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายที่ผู้เสียหายแต่ละคนได้รับ ซึ่งอาจมีจำนวนและลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างกัน ทำให้มีประเด็นที่แตกต่างกันไปทีละคนจะต้องพิสูจน์เองต่างหาก นอกจากนี้ การดำเนินคดีแบบกลุ่มที่มีการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มโดยการแสดงเจตนาเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มนี้ สมาชิกกลุ่มทุกคนจะมีฐานะเป็นคู่ความในคดีตั้งแต่ต้น ดังนั้น สมาชิกกลุ่มต้องผูกพันในผลแห่งคำพิพากษาเช่นในคดีแพ่งทั่วไป อย่างไรก็ตาม หากมีการติดต่อสื่อสารหรือบอกกล่าวการอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ไม่ดีพอแล้ว จะทำให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มแบบ Opt-In นี้ ไม่สามารถคุ้มครองผู้เสียหายภายใต้สถานการณ์เดียวกันได้อย่างทั่วถึง กล่าวคือ อาจมีผู้เสียหายที่ไม่ได้เข้าแสดงเจตนาเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มได้ เช่น ไม่ทราบว่ามีการฟ้องคดีหรือเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มไม่ทันด้วยเหตุที่ล่วงเลยเวลาที่กฎหมายกำหนด แม้ว่าจะได้รับความเสียหายโดยมีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกันก็ตาม ซึ่งอาจทำให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่ปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการจะอำนวยความสะดวกให้กับผู้เสียหายตลอดจนการสร้างมาตรฐานในการเยียวยาความเสียหายให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน นอกจากนี้ การแสดงเจตนาเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มต่อศาลอาจไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ หากผู้เสียหายมีความเสียหายจำนวนเล็กน้อยเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายและขั้นตอนในการแจ้งความประสงค์เข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม

2.2 การแสดงเจตนาออกจากกรเป็นสมาชิกกลุ่ม (Opt-Out)

การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มในรูปแบบ Opt-Out มีลักษณะตรงกันข้ามกับรูปแบบ Opt-In กล่าวคือ ผู้เสียหายที่มีข้อเรียกร้องจากสถานการณ์เดียวกันกับผู้แทนกลุ่ม เมื่อผู้แทนกลุ่มฟ้องคดีแบบกลุ่มได้ ผู้เสียหายอื่นเหล่านั้นจะเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มทันทีโดยไม่ต้องแสดงเจตนาอย่างเช่นกรณี

Opt-In แต่ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ผู้แทนกลุ่มจะต้องบรรยายลักษณะของกลุ่มบุคคลที่เสียหายจากมูลคดีเดียวกันหรือสถานการณ์เดียวกันไว้ตั้งแต่ขณะเริ่มดำเนินคดีด้วยวิธีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายตามที่ได้บรรยายไว้จะมีฐานะเป็นสมาชิกกลุ่มโดยอัตโนมัติทันทีที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบโดยผลของกฎหมาย แม้ว่าผู้ที่มีฐานะเป็นสมาชิกกลุ่มจะมีได้มีฐานะเป็นคู่ความในคดีแต่ต้องผูกพันในกระบวนการพิจารณาของศาลที่ผู้แทนกลุ่มได้กระทำไป และต้องผูกพันในผลแห่งคำพิพากษาของศาลในคดีที่มีการดำเนินคดีแทนด้วย อย่างไรก็ตาม การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มรูปแบบนี้จะให้สิทธิแก่ผู้เสียหายที่ไม่ประสงค์จะมีฐานะเป็นสมาชิกกลุ่มให้ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มได้ โดยต้องแจ้งความประสงค์ต่อศาลเพื่อแสดงเจตนาออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม หรือ “Opt-Out” และเมื่อได้แสดงเจตนาออกจากกลุ่มแล้ว บุคคลดังกล่าวก็ไม่ต้องผูกพันในกระบวนการพิจารณาของผู้แทนกลุ่มและผลแห่งคำพิพากษาในการดำเนินคดีแบบกลุ่มอีกต่อไป และยังไม่กระทบสิทธิของตนในการที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีเพื่อเยียวยาความเสียหายที่ตนได้รับในภายหลัง

ในปัจจุบัน หลายประเทศที่ใช้วิธีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้นำรูปแบบของการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มแบบ Opt-Out มาใช้อย่างแพร่หลาย เนื่องจากสามารถคุ้มครองผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจากสถานการณ์เดียวกันที่มีได้แสดงเจตนาออกจากรูปร่างการเป็นสมาชิกกลุ่มได้อย่างครอบคลุมและทั่วถึง ซึ่งการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มแบบ Opt-Out จะช่วยให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์ในการให้ความเป็นธรรมและมีมาตรฐานเดียวกันสำหรับสมาชิกกลุ่มทุกคนที่ได้รับความเสียหายจากมูลเหตุเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การใช้รูปแบบ Opt-Out อาจก่อให้เกิดความไม่ชัดเจนของสมาชิกกลุ่มที่จะส่งผลกระทบต่อคำพิพากษาและความผูกพันในผลแห่งคำพิพากษาของสมาชิกกลุ่มที่อาจมีปัญหามาหลายประการ เช่น อาจมีความเสียหายบางประเภทที่คำพิพากษามีได้กล่าวถึง หรือในกรณีผู้เสียหายที่ไม่ทราบว่ามีกรฟ้องคดีแบบกลุ่มและตนเองมิได้ฟ้องคดีเพื่อเรียกร้องค่าเสียหาย อาจปฏิเสธที่จะผูกพันในผลแห่งคำพิพากษา เนื่องจากตนเองไม่ได้รับแจ้งว่ามีการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีนั้นตั้งแต่ต้น เป็นต้น

3. บทบาทของศาล

การดำเนินคดีแพ่งทั่วไปในระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) บทบาทของผู้พิพากษาจะถูกจำกัดให้วางตัวเป็นกลางและทำหน้าที่เหมือนกรรมการผู้ตัดสินเท่านั้น¹⁵ โดยหน้าที่ในการรักษาผลประโยชน์ในการดำเนินคดีเป็นหน้าที่ของคู่ความ แต่สำหรับการดำเนินคดีแบบกลุ่มซึ่งเป็นการดำเนินคดีโดยผู้แทนกลุ่มผู้เสียหายจะทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ของ

¹⁵ แหล่งเดิม.

ตนเองและเพื่อผู้เสียหายอื่นที่เป็นสมาชิกกลุ่มแต่มิได้เป็นคู่ความในศาล การทำหน้าที่ของศาลจึงต้องเปลี่ยนบทบาทไปจากเดิมเป็นการทำหน้าที่เชิงรุก โดยควบคุมและกำกับดูแลการดำเนินกระบวนการพิจารณาในบางขั้นตอน เพื่อเป็นหลักประกันในการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของสมาชิกกลุ่มที่ได้รับการดำเนินกระบวนการพิจารณาแทน โดย ศาสตราจารย์ Homburger กล่าวว่า¹⁶ “ลักษณะที่ชัดเจนส่วนมากของการดำเนินคดีแบบกลุ่มอาจเป็นบทบาทในเชิงรุกที่ไม่ปรากฏในการดำเนินคดีส่วนบุคคล ซึ่งผู้พิพากษาจะต้องกำหนดบทบาทของตนเองในการควบคุมกำกับดูแลการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาคดีดังกล่าว ผลประโยชน์สาธารณะเป็นเรื่องที่มีความสำคัญในการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่อยู่เหนือกว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีแพ่งปกติ โดยศาลจะมีหน้าที่ (Obligation) ในการปกป้องผลประโยชน์แก่สมาชิกกลุ่ม” ซึ่งบทบาทในเชิงรุกของผู้พิพากษาในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นอาจกล่าวได้ว่า บทบาทของผู้พิพากษาจะถูกจำกัดตามความประสงค์ของคู่ความคือ โจทก์ผู้แทนกลุ่ม หากผู้พิพากษาไม่ทำหน้าที่ดูแลผลประโยชน์แทนสมาชิกกลุ่มที่มีได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีตามบทบาทในเชิงรุกแล้ว สมาชิกกลุ่มที่ได้รับการดำเนินคดีแทนจะต้องผูกพันในผลแห่งคำพิพากษาที่ตนมิได้เข้าเป็นคู่ความดำเนินคดีเอง ซึ่งจะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมหากผลแห่งคดีผูกพันต่อสมาชิกกลุ่มดังกล่าวเนื่องจากสมาชิกกลุ่มมิได้ใช้สิทธิในฐานะคู่ความเพื่อเข้ารักษาผลประโยชน์ของตนในกระบวนการวิธีพิจารณาของศาลแต่อย่างใด¹⁷

4. บทบาทของทนายความ

ในการดำเนินคดีโดยทั่วไปนั้น ทนายความจะมีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการรักษาผลประโยชน์ทางคดีให้กับตัวความที่ผูกพันกับตนตามสัญญาจ้างว่าความ แต่ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มแม้ว่าทนายความจะมีฐานะเป็นคู่สัญญากับโจทก์ผู้แทนกลุ่มเพียงคนเดียวโดยมิได้มีความสัมพันธ์กับสมาชิกกลุ่มคนอื่นก็ตาม แต่เมื่อการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นการดำเนินคดีที่โจทก์ผู้แทนกลุ่มทำไปเพื่อประโยชน์ของตนเองพร้อมกับประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกกลุ่มอื่นผู้เสียหายจากสถานการณ์เดียวกัน ดังนั้น บทบาทของทนายความย่อมจะต้องเปลี่ยนแปลงไปจากหน้าที่ที่มีต่อเฉพาะตัวความเป็นหน้าที่ที่ต้องมีบทบาทในการรักษาผลประโยชน์ของทั้งโจทก์และสมาชิกกลุ่มทุกคน กล่าวคือ ทนายความต้องทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทั้งหมด

¹⁶ จ าก *The Judicial Process in comparative Perspective* (pp. 300-302), Mauro Cappelletti, 1991, Oxford: Clarendon, Reprinted, Great Britain, Clarendon. copyright 1991 by Clarendon press. (อ้างถึงใน *การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี) (น. 13), รัชฎ บุญสินสุข, 2545, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ลิขสิทธิ์ 2545 โดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

¹⁷ ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการดำเนินคดีแพ่ง โดยผู้แทนกลุ่มผู้เสียหาย (น. 64 – 65). เล่มเดิม.

บทบาทและหน้าที่ผูกพันของทนายความกลุ่ม (Class Attorney) ที่มีต่อสมาชิกกลุ่ม จะอยู่ในฐานะผู้ที่มีหน้าที่รักษาประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทั้งหมด แม้ว่าในความจริงทนายความจะปฏิบัติงานใกล้ชิดกับโจทก์ผู้แทนกลุ่มซึ่งเป็นคู่ความโดยตรงก็ตาม นอกจากนี้ ยังมีหน้าที่ดูแลรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทุกคนตลอดระยะเวลาที่ทำหน้าที่ทนายความในคดีที่มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มอีกด้วย¹⁸

2.3 คุณสมบัติของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องคดีแบบกลุ่ม

2.3.1 โจทก์ผู้แทนกลุ่ม

การดำเนินคดีแบบกลุ่มเริ่มต้นจากการที่ผู้เสียหายเป็น โจทก์ยื่นคำร้องขอให้ศาลอนุญาตให้โจทก์ดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อรักษาประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มทั้งหมด โจทก์ผู้ดำเนินคดีแทนกลุ่มจึงเป็นผู้ที่มีความสำคัญยิ่งในฐานะผู้เริ่มต้นการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีนั้น และเมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ โจทก์จะต้องดำเนินคดีต่อไปจนกว่าคดีจะเสร็จสิ้น และมีการบังคับคดีตามคำพิพากษา

โจทก์ผู้แทนกลุ่มจะต้องมีคุณสมบัติ 2 ประการ กล่าวคือ

1. โจทก์ต้องมีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้เป็นอย่างเดียวกันกับสมาชิกกลุ่ม (Typicality)¹⁹ กล่าวคือ โจทก์ผู้แทนกลุ่มจะต้องเป็นผู้เสียหายเช่นเดียวกับสมาชิกกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันว่า โจทก์ผู้แทนกลุ่มจะดำเนินคดีด้วยความจริงจังและดำเนินคดีไปในทิศทางเดียวกับสมาชิกกลุ่ม อันเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่มทั้งหมด เช่น โจทก์ดำเนินคดีต่อจำเลยว่า ข้อตกลงหรือการกระทำของจำเลยขัดขวางการขายยาประเภท Terazosin Hydrochloride²⁰ ซึ่งการดำเนินคดีในข้อกฎหมายดังกล่าวเป็นวิธีการภายใต้ข้อกฎหมายเช่นเดียวกับสมาชิกกลุ่มทั้งหมด จึงถือว่า โจทก์ผู้แทนกลุ่มมีประเด็นข้อเรียกร้องเช่นเดียวกับสมาชิกกลุ่ม²¹ ซึ่งแนวทางในการพิจารณาความเหมือนกันของข้อเรียกร้องระหว่างผู้แทนกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม สามารถพิจารณาได้จากข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ของโจทก์ที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ หรือการปฏิบัติหรือการดำเนินการเช่นเดียวกับกลุ่ม

¹⁸ แหล่งเดิม.

¹⁹ Federal Rules of Civil Procedure Rule 23 (a)(3): the claims or defenses of representative parties are typical of the claims or defenses of the class.

²⁰ In re Terazosin Hydrochloride v. abbott labs. U.S. Dist. September 20, 2001.

²¹ การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ (น. 35). เล่มเดิม.

โดยข้อเรียกร้องดังกล่าวสามารถได้รับการเยียวยาสิทธิบนพื้นฐานของทฤษฎีทางกฎหมายเดียวกัน ก็ถือว่าข้อเรียกร้องมีความเหมือนกัน²²

ในการพิจารณาว่าโจทก์ผู้แทนกลุ่มมีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้เป็นอย่างเดียวกันกับสมาชิกกลุ่มหรือไม่ ควรเปรียบเทียบข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ของโจทก์ผู้แทนกลุ่มกับสมาชิกกลุ่ม เช่น ข้อโต้แย้งของโจทก์ต่อการกระทำที่ไม่ชอบของฝ่ายจำเลยเป็นการกระทำอย่างเดียวกับที่สมาชิกกลุ่มโต้แย้งหรือไม่ โจทก์อ้างหลักกฎหมายอย่างเดียวกันกับสมาชิกกลุ่มในการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายหรือไม่ หรือข้อเรียกร้องของโจทก์ผู้แทนกลุ่มมีข้อคัดค้านหรือข้อบกพร่องในข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายต่อฝ่ายจำเลยแตกต่างไปจากสมาชิกกลุ่มหรือไม่ เป็นต้น²³

2. โจทก์ต้องมีความสามารถในการดำเนินคดีเพื่อรักษาประโยชน์ของสมาชิกได้อย่างเพียงพอ (Adequacy) โดยศาลจะพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ต่อเมื่อเห็นว่าโจทก์มีความสามารถในการรักษาประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ เนื่องจากผลของคำพิพากษาของศาลจะผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคนแม้สมาชิกกลุ่มนั้นจะไม่ได้เข้าร่วมในคดีก็ตาม เว้นแต่จะสมาชิกกลุ่มจะแสดงเจตนาออกจากการเป็นกลุ่มในเวลาที่ถูกกฎหมายกำหนด ในทางกลับกันคำพิพากษาของศาลย่อมไม่ผูกพันสมาชิกกลุ่มหากโจทก์ผู้แทนกลุ่มไม่มีความสามารถอย่างเพียงพอในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม²⁴

นอกจากนี้ ตลอดระยะเวลาที่มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โจทก์ผู้แทนกลุ่มต้องมีความสามารถอย่างเพียงพออยู่เสมอ ซึ่งศาลจะต้องคอยตรวจสอบเพื่อสร้างความเป็นธรรม (Due Process) แก่สมาชิกกลุ่ม ในขณะที่เดียวกัน สมาชิกกลุ่มก็มีหน้าที่ต้องตรวจสอบความสามารถของโจทก์ผู้แทนกลุ่มเช่นเดียวกัน โดยโจทก์ผู้แทนกลุ่มมีหน้าที่ในการพิสูจน์ความสามารถในการดำเนินคดีอย่างเป็นธรรมและเพียงพอของตนเอง ประเด็นเกี่ยวกับความสามารถของโจทก์ผู้แทนกลุ่มนี้ มักเป็นข้อต่อสู้ของฝ่ายจำเลยที่คัดค้านคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มของโจทก์ เพื่อมิให้ศาลอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม²⁵

²² From *Newberg on Class Actions* (P. 186), by Herbert B. Newberg, 1985, New York, Second Edition, Shepard's/McGraw-Hill. Copyright 1985 by Shepard's/McGraw-Hill.

²³ From *Class Action and Other Multi-Party Litigation in a Nutshell* (P. 33), by Robert H. Klonoff, 1999, St. Paul, West Group. Copyright 1999 by West Group.

²⁴ Ibid.

²⁵ จาก รายงานการวิจัย *Class Action* (น. 64), วิชัย อริษะนันท์ และคณะ, 2549, กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. ลิขสิทธิ์ 2549 โดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีพัฒนาการด้านกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่มมากที่สุด โดยปรากฏใน Federal Rules of Civil Procedure ตาม Rule 23 ซึ่งเป็นบทบัญญัติต้นแบบของการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้กับกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) และกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law System) ซึ่งแต่ละกลุ่มประเทศจะกำหนดรูปแบบและวิธีการใช้การดำเนินคดีแบบกลุ่มที่แตกต่างกันไป สำหรับหลักเกณฑ์ที่ศาลในประเทศสหรัฐอเมริกามักจะใช้ในการพิจารณาความสามารถของโจทก์ผู้แทนกลุ่ม²⁶ คือ

1. มีการดำเนินคดีอย่างตั้งใจและจริงจัง (Vigorous Prosecution) โดยศาลจะพิจารณาถึงความตั้งใจในการดำเนินคดีของโจทก์ ตลอดจนการปฏิบัติตามคำสั่งของศาลภายในระยะเวลาที่กำหนด ควบคู่ไปกับการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความกลุ่ม รวมถึงความพร้อมด้านสุขภาพและทุนทรัพย์เพียงพอต่อการดำเนินคดี

2. มีความรู้ในเนื้อหาแห่งคดี (Knowledge of the Case) ผู้แทนกลุ่มจะต้องเป็นผู้ที่รู้ข้อเท็จจริงแห่งคดีและประเด็นข้อพิพาทในคดีของกลุ่ม รู้จักสมาชิกกลุ่มบางส่วนที่ได้รับความเสียหายอันเกิดจากข้อเท็จจริงเดียวกัน และต้องเป็นผู้ที่ติดต่อกับทนายความกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ

3. มีความซื่อสัตย์ ลักษณะที่ดี และน่าเชื่อถือ (Honesty, Good Character and Credibility) โจทก์ผู้แทนกลุ่มจะต้องเป็นผู้ซึ่งมีความซื่อสัตย์ต่อกลุ่ม มีลักษณะที่ดี และมีความน่าเชื่อถือในการดำเนินคดีแทนกลุ่ม ซึ่งในการพิจารณาข้อนี้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง โดยพิจารณาถึงการกระทำในอดีตหรือประวัติอาชญากรรมของโจทก์ผู้แทนกลุ่มด้วย

4. ต้องปราศจากผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกับสมาชิกกลุ่ม (Lack of Conflicts of Interest) โจทก์ผู้แทนกลุ่มต้องไม่มีผลประโยชน์ขัดแย้งกับสมาชิกกลุ่ม หากมีผลประโยชน์ขัดแย้งกัน โจทก์ย่อมขาดคุณสมบัติที่เพียงพอในการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม เช่น โจทก์ฟ้องบริษัทหลายบริษัทเป็นจำเลย แต่ปรากฏว่าโจทก์เป็นผู้ถือหุ้นอยู่ในบริษัทอื่นที่มีการกระทำเช่นเดียวกันกับที่บริษัทจำเลยได้กระทำ แต่โจทก์กลับไม่ฟ้องบริษัทที่ตนเป็นผู้ถือหุ้นด้วย หรือโจทก์ฟ้องคดีเกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมโดยอ้างว่าฟ้องแทนกลุ่มคนที่เป็นคนผิวสี แต่ปรากฏว่าโจทก์ได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมด้วยเหตุผลอื่นที่ไม่ใช่เรื่องของสีผิว เป็นต้น ซึ่งผลประโยชน์ของโจทก์จะขัดแย้งกับผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มหรือไม่ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงในแต่ละกรณี

5. ต้องเป็นสมาชิกของกลุ่ม (Membership of Class) การที่บุคคลใดจะเป็นโจทก์ผู้แทนสมาชิกกลุ่มในการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้นั้น บุคคลนั้นจะต้องมีฐานะเป็นสมาชิกกลุ่มนั้นเสียก่อน หากบุคคลดังกล่าวไม่อาจเป็นสมาชิกกลุ่มได้แล้วย่อมไม่อาจเป็นโจทก์ผู้แทนสมาชิกกลุ่มได้

²⁶ From *Class Action and Other Multi-Party Litigation in a Nutshell* (p. 39 – 43). Op.cit.

2.3.2 สมาชิกกลุ่ม

การดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่อาจเกิดขึ้นได้หากไม่มีกลุ่มบุคคลที่ได้รับความเสียหาย เช่นเดียวกับ โจทก์ เนื่องจากหลักการของการดำเนินคดีแบบกลุ่มเกิดขึ้นจากเหตุผลที่มีจำนวนสมาชิกกลุ่มจำนวนมากจนกระทั่งการดำเนินคดีแบบสามัญในศาลเกิดความไม่สะดวก สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย เวลาของศาลและคู่ความมากเกินไป โดยสมาชิกกลุ่มจะต้องมีลักษณะดังนี้

1. จำนวนสมาชิกกลุ่ม (Numerosity) การกำหนดจำนวนบุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มว่าต้องมีจำนวนเท่าใดนั้นมีความแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา กฎหมายไม่ได้กำหนดจำนวนสมาชิกไว้เป็นเงื่อนไขที่ตายตัว แต่เปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจว่าสมาชิกกลุ่มควรมีจำนวนเท่าใดที่จะถือว่าการดำเนินคดีแบบสามัญไม่อาจกระทำได้โดยง่าย ซึ่งในบางคดีอาจมีจำนวนสมาชิกไม่เกิน 100 คน เช่น คดี *Jordan v. Lyng*, 659 F. Supp 1403, 1410 (ED Va, 1987) หรือบางคดีอาจมีจำนวนสมาชิกกว่า 1,000,000 คน เช่น คดี *Duke et al. v. Wal-Mart Stores, Inc* (ND California) ขณะที่บางประเทศมีการกำหนดจำนวนสมาชิกกลุ่มแตกต่างกัน เช่น ประเทศแคนาดา รัฐที่มีกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะกำหนดให้มีจำนวนสมาชิกกลุ่มตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ประเทศออสเตรเลียกำหนดให้สมาชิกกลุ่มต้องมีจำนวนตั้งแต่ 7 คนขึ้นไป เป็นต้น

ในการพิจารณาจำนวนสมาชิกกลุ่มไม่ได้จำกัดเฉพาะสมาชิกกลุ่มที่มีอยู่ในปัจจุบัน แต่อาจต้องคำนึงถึงสมาชิกกลุ่มที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตด้วย เช่น คดีเรียกร้องเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขัง นอกจากศาลจะพิจารณาถึงจำนวนผู้ต้องขังในปัจจุบันแล้ว ยังต้องคำนึงถึงจำนวนผู้ต้องขังที่อาจเพิ่มจำนวนขึ้นในอนาคตด้วย²⁷ อย่างไรก็ตาม การกำหนดจำนวนสมาชิกกลุ่มไม่ได้ส่งผลให้ศาลใช้ดุลพินิจอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มลดน้อยลง เพราะไม่ว่าสมาชิกกลุ่มจะมีจำนวนเท่าใดศาลต้องพิจารณาประเด็นสำคัญ คือ การให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะมีประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่มมากน้อยเพียงใด และการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นรูปแบบที่ดีที่สุดสำหรับการดำเนินคดีนั้นหรือไม่ ส่วนจำนวนสมาชิกต้องมีจำนวนมากพอสมควรเป็นพื้นฐานในการพิจารณาอยู่แล้ว เพราะไม่ว่าสมาชิกจะมีจำนวนมากเท่าใดก็ตาม หากศาลเห็นว่าการดำเนินคดีแบบสามัญไม่ได้สร้างความลำบากและยุ่งยากให้กับศาลและคู่ความแล้ว ศาลย่อมมีอำนาจพิจารณาไม่อนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ นอกจากนี้ สิ่งที่มีความสำคัญมากกว่าจำนวนสมาชิกกลุ่มคือ พื้นที่หรือภูมิภานาของสมาชิกกลุ่ม กล่าวคือ หากสมาชิกกลุ่มอยู่ในพื้นที่ที่แตกต่างกันหรือห่างไกลกันมาก โอกาสที่ศาลจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มย่อมมีมากกว่า อย่างไรก็ตาม การกำหนดจำนวนสมาชิกไว้ อาจทำให้

²⁷ Ibid.

มีผู้เข้าใจว่า เมื่อใดก็ตามที่มีจำนวนสมาชิกกลุ่มตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ศาลก็สมควรอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มเสมอ ซึ่งจะช่วยให้ขัดกับหลักการเบื้องต้นของการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้²⁸

2. สมาชิกกลุ่มต้องมีปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน (Commonality) ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มมักจะกำหนดหลักเกณฑ์ของการดำเนินคดีแบบกลุ่มว่า สมาชิกกลุ่มต้องมีปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงอย่างเดียวกัน กล่าวคือ การดำเนินคดีแบบกลุ่มมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้กับสมาชิกกลุ่มได้รับความสะดวกในการพิจารณาคดีที่เกิดจากสถานการณ์เดียวกัน ภายใต้ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอย่างเดียวกันและมีคู่ความจำนวนมาก ซึ่งศาลสามารถพิพากษาตัดสินคดีในประเด็นข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงเดียวกันให้เสร็จสิ้นไปในครั้งเดียวกัน

คดีที่สามารถร้องขอต่อศาลเพื่อดำเนินคดีแบบกลุ่มอาจเกิดจากปัญหาข้อกฎหมายเดียวกันหรือข้อเท็จจริงเดียวกันอย่างไรอย่างหนึ่งก็ได้ ซึ่งไม่จำเป็นต้องเหมือนกันทั้งข้อกฎหมายและข้อเท็จจริง และในกรณีที่มีปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงหลายประการก็ไม่จำเป็นที่สมาชิกกลุ่มจะต้องมีปัญหานั้นเหมือนกันทั้งหมด เพียงแต่มีประเด็นใดประเด็นหนึ่งที่สำคัญเหมือนกันก็เพียงพอที่ศาลจะพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ แต่ในกรณีที่ประเด็นแห่งคดีมีหลายประเด็นและแตกต่างกันอย่างมากระหว่างสมาชิกแล้ว ย่อมไม่อาจดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ เช่น ความเสียหายที่เกิดจากความชำรุดบกพร่องของผลิตภัณฑ์มากกว่า 50 รุ่น โดยแต่ละรุ่นมีความแตกต่างกันทั้งในด้านหน้าที่และความสามารถของผลิตภัณฑ์ หากโจทก์ไม่อาจแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ความชำรุดบกพร่องเกิดจากสาเหตุเดียวกันแล้ว คดีจึงมิได้มีปัญหาข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันในระหว่างสมาชิกกลุ่ม ดังนั้น จึงไม่อาจดำเนินคดีแบบกลุ่มได้²⁹

2.3.3 ทนายความกลุ่ม³⁰

การดำเนินคดีแบบกลุ่มอาจมีทนายความของสมาชิกกลุ่มเข้าร่วมดำเนินคดีได้หลายคน เช่นเดียวกับจำนวนสมาชิกกลุ่มที่มีจำนวนมาก ทนายความของกลุ่มจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่า คดีจำนวนมากไม่น้อยเริ่มต้นจากการรวบรวมข้อมูลและสมาชิกกลุ่มโดยทนายความ เช่น คดีระหว่าง ANDERSON v PACIFIC GAS & ELECTRIC ชาวเมือง Hinkley, California ได้ฟ้องร้องบริษัทแห่งหนึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ทำให้สารเฮกซวาเลนต์โครเมียม (chrome 6) ซึ่งเป็นสารที่ก่อให้เกิดมะเร็งไหลซึมลงไปสู่น้ำ

²⁸ รายงานการวิจัย *Class Action* (น. 66). เล่มเดิม.

²⁹ *Lewis Tree Service, Inc. v Lucent Technologies, Inc.*, 211 F.R.D. 288 (2002).

³⁰ แหล่งเดิม.

ได้คืน³¹ ซึ่งการทำงานของทนายความในคดีประเภทนี้จะมีการทุ่มเททั้งเวลาและค่าใช้จ่ายก่อนการดำเนินคดีเป็นเงินจำนวนมาก ศาลในประเทศสหรัฐอเมริกาจึงให้ความสำคัญต่อทนายความกลุ่มก่อนข้างมาก เพราะเป็นบุคคลหนึ่งที่จะรักษาและปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้ การกำหนดคุณสมบัติของทนายความกลุ่มในด้านความสามารถในการรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเป็นธรรมและเพียงพอ (Adequacy) จึงเป็นความจำเป็นที่ไม่อาจละเลยไปได้

สำหรับข้อพิจารณาเกี่ยวกับความสามารถของทนายความของกลุ่มมีดังนี้

1. ประสบการณ์และชื่อเสียง ศาลจะพิจารณาประสบการณ์ในการว่าความประเภทต่าง ๆ และการดำเนินคดีแบบกลุ่มว่ามีมากน้อยเพียงใด ชื่อเสียงและความสามารถโดยส่วนตัวของทนายความ ตลอดจนสำนักงานทนายความที่ทนายความผู้นั้นทำอยู่ ซึ่งตามปกติทนายความที่ไม่มีประสบการณ์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มมักจะต้องร่วมมือกับทนายความที่มีประสบการณ์ด้านการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

2. ผลงาน ศาลมักจะพิจารณาถึงการปฏิบัติงานในคดีตั้งแต่เริ่มต้นยื่นคำร้องขอเพื่อดำเนินคดีแบบกลุ่มว่า ทนายความดังกล่าวมีความตั้งใจในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพียงใด ทุ่มเทความรู้ความสามารถในคดีอย่างเต็มที่หรือไม่ ตรงต่อกำหนดระยะเวลาที่ศาลกำหนดหรือไม่ โดยปกติของการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น ศาลจะมีความคาดหวังในมาตรฐานการทำงานของทนายความไว้ค่อนข้างสูงกว่าการดำเนินคดีแบบสามัญ

3. การประสานความร่วมมือกับโจทก์ผู้แทนกลุ่ม ทนายความของกลุ่มจะต้องปรึกษารือกับผู้แทนกลุ่มถึงความคืบหน้าและขั้นตอนการดำเนินคดีแบบกลุ่มตลอดเวลา และต้องแจ้งให้ผู้แทนกลุ่มทราบว่า จะดำเนินคดีต่อไปอย่างไร รวมถึงต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้แทนกลุ่ม การยื่นคำร้องคำขอใด ๆ ต่อศาลจะต้องแจ้งให้ผู้แทนกลุ่มรับทราบ หากผู้แทนกลุ่มไม่ได้รับรู้หรือรับทราบเกี่ยวกับการดำเนินคดีขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งแล้ว อาจถือว่าผู้แทนกลุ่มคนดังกล่าวไม่มีความสามารถเพียงพอที่จะดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป ในขณะที่เดียวกันก็ถือว่าทนายความกลุ่มไม่มีความสามารถด้วยเช่นกัน

4. มารยาททนายความ ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น ความสุจริตและความซื่อตรงของทนายความเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างพยานหลักฐานเท็จหรือการกระทำที่มีความเสี่ยงต่อจริยธรรมในวิชาชีพทนายความเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ศาลจะพิจารณาว่าทนายความคนนั้นมีความเหมาะสมที่จะเป็นทนายความของกลุ่มได้หรือไม่

³¹ ต่อมาได้มีการนำคดีดังกล่าวไปสร้างเป็นภาพยนตร์เรื่อง ERIN BROCKOVICH

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศไทย

ในอดีต ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจและผู้บริโภคเป็นไปตามกฎหมายแพ่ง โดยเฉพาะเรื่องการซื้อขาย ต่อมาเมื่อมีการค้าเพิ่มมากขึ้นก็มีกฎหมายกำหนดความผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาแก่ผู้ขายสินค้าโดยหลอกลวง ได้แก่ ใช้เครื่องตวงวัดที่ผิดอัตรา มาตรา 270 หรือโดยการหลอกลวงด้วยวิธีการใด ๆ มาตรา 271 และการกำหนดความผิดอาญาแก่ผู้ปลอมแปลงสินค้าของผู้อื่นด้วยวิธีการต่าง ๆ มาตรา 272 – 274 แต่เมื่อสินค้าพัฒนาไปใช้เทคโนโลยีที่ซับซ้อนมากขึ้น ได้มีการออกกฎหมายมหาชนมาใช้ในกิจการเฉพาะเรื่องโดยนาระบบการควบคุม ตรวจสอบ และอนุญาตมาใช้ เช่น กฎหมายยา กฎหมายอาหาร ฯลฯ แต่โดยที่ขอบเขตการคุ้มครองผู้บริโภคมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว การออกกฎหมายเป็นรายประเภทสินค้าไม่อาจตามแก้ปัญหาคุ้มครองผู้บริโภคได้ทันเหตุการณ์ การมอบอำนาจต่อ (Delegation) ให้ออกกฎข้อบังคับในการควบคุม จึงมีความจำเป็นมากยิ่งขึ้น โดยไม่ใช้กฎหมายฉบับหนึ่งคุมสินค้าใดเพียงสินค้าเดียว การมีช่องว่างภายในกฎหมายหลายฉบับทำให้มีการออกกฎหมายกลาง คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 เพื่ออุดช่องว่างต่าง ๆ และได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคขึ้นเพื่อกำกับควบคุมงานคุ้มครองผู้บริโภคให้มีประสิทธิภาพและมีบทบัญญัติกลางเกี่ยวกับ (1) ฉลาก (2) โฆษณา (3) สัญญา (4) สินค้าที่ไม่ปลอดภัย และ (5) การช่วยเหลือเยียวยาสิทธิของผู้บริโภค เพื่อให้การคุ้มครองผู้บริโภคได้อย่างเพียงพอโดยไม่ต้องแก้ไขกฎหมายต่าง ๆ ทุกฉบับ เมื่อการคุ้มครองผู้บริโภคเกี่ยวกับคนจำนวนมากในสังคมที่อยู่ในฐานะเสียเปรียบต่อผู้ประกอบการธุรกิจ รัฐจึงมีเหตุอันชอบธรรมที่จะเข้ามาควบคุมหรือแทรกแซงเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองผู้บริโภคนั้นจะให้มีแต่องค์กรภาครัฐไม่ได้ เพราะปัญหาผู้บริโภคเกิดกับบุคคลจำนวนมากในประเทศและเกิดปัญหาในที่ที่แตกกัน การจัดหาบุคลากรภาครัฐเพื่อคอยตรวจตราจะทำให้ต้องใช้จ่ายงบประมาณเป็นจำนวนมาก ประกอบกับปัญหาของผู้บริโภคเป็นปัญหาที่ผู้บริโภคประสบเหตุด้วยตนเอง การสนับสนุนให้เกิดองค์กรภาคเอกชนของกลุ่มผู้บริโภคด้วยกันเองจะเป็นการช่วยลดภาระของรัฐ และช่วยให้สามารถดูแลประโยชน์ของผู้บริโภคได้ทั่วถึง ในหลายประเทศจึงมีการรวมตัวกันของผู้บริโภคจัดตั้งเป็นสมาคมผู้บริโภค (Consumer Association) เพื่อช่วยเหลือติดต่อกับผู้บริโภคโดยตรง และมีการจัดองค์กรในระดับสูงขึ้นมาเป็นสหภาพผู้บริโภค (Consumer Union) คอยช่วยเหลือแนะนำทางวิชาการแก่สมาคม ผู้บริโภคต่าง ๆ โดยทางราชการอาจสนับสนุนในด้านวิชาการและงบประมาณให้แก่สมาคมผู้บริโภคและสหภาพผู้บริโภคได้ตามความเหมาะสม

โดยสมาคมผู้บริโภคมอาจมีรายได้จากบริการต่าง ๆ ที่ตนจัดให้แก่สมาชิกทั้งในแง่การให้ความรู้ ข้อควรระวัง การช่วยร้องเรียน และการดำเนินคดีคุ้มครองผู้บริโภคหรือบริการอย่างอื่นที่เกี่ยวข้อง³²

สำหรับที่มาของการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศไทยเริ่มต้นในปี พ.ศ. 2512 โดยเจ้าหน้าที่ของสหพันธ์องค์การผู้บริโภคระหว่างประเทศซึ่งเป็นองค์กรอิสระที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง จัดตั้งโดยสมาคมผู้บริโภคของประเทศต่าง ๆ รวมตัวกัน มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ ได้เข้ามาชักชวนองค์การเอกชนในประเทศไทยให้มีการจัดตั้งสมาคมผู้บริโภคขึ้นเช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากองค์การเอกชนของประเทศไทยในขณะนั้นยังไม่พร้อมที่จะดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม สหพันธ์องค์การผู้บริโภคระหว่างประเทศได้ส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาชักชวนอีกหลายครั้ง จนกระทั่งในครั้งที่ 3 องค์การเอกชนของประเทศไทยที่ได้รับการชักชวนได้จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษาปัญหาของผู้บริโภค มีชื่อว่า “กรรมการศึกษาและส่งเสริมผู้บริโภค” ในปี พ.ศ. 2514 และได้มีวิวัฒนาการเรื่อยมาในภาคเอกชน รวมทั้งได้ประสานงานกับภาครัฐบาล จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2519 รัฐบาลสมัย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ได้จัดตั้งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคขึ้นคณะหนึ่ง โดยมีรองนายกรัฐมนตรี พลตรี ประมาณ อติเรกสาร เป็นประธานกรรมการ แต่คณะกรรมการชุดดังกล่าวได้สลายตัวไปพร้อมกับรัฐบาลในยุคนั้น ต่อมาสมัยรัฐบาล พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้เห็นความสำคัญและความจำเป็นของการคุ้มครองผู้บริโภค จึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคขึ้นอีกครั้ง โดยมีนายสมภพ โหตระกิตย์ รองนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ ปฏิบัติงานโดยอาศัยอำนาจของนายกรัฐมนตรี และศึกษาหามาตรการถาวรในการคุ้มครองผู้บริโภค ทั้งในทางสาระบัญญัติและการระจัดองค์การของรัฐเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค จึงได้พิจารณาข่างกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคและรัฐบาลได้นำเสนอต่อรัฐสภามีมติเห็นชอบเป็นเอกฉันท์ ให้เป็นกฎหมายได้ รัฐบาลจึงได้นำร่างกฎหมายขึ้นกราบบังคมทูล ซึ่งได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตราเป็นพระราชบัญญัติได้ตั้งแต่วันที่ทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2522 และประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 96 ตอนที่ 72 วันที่ 4 พฤษภาคม 2522 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 5 พฤษภาคม 2522 เป็นต้นมา โดยให้เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวว่า เนื่องจากปัจจุบันการเสนอขายสินค้าและบริการต่าง ๆ ต่อประชาชนนับวันแต่จะเพิ่มมากขึ้น ผู้ประกอบธุรกิจการค้าและผู้ประกอบธุรกิจ โฆษณา ได้นำวิชาการในทางการตลาดและการ โฆษณามาใช้ในการส่งเสริมการขายสินค้าและบริการ ซึ่งการ

³² จาก *กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค* (น. 22 ,36), โดย ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนสานต์, 2543, กรุงเทพฯ: วิญญูชน. ลิขสิทธิ์ 2543 โดยสำนักพิมพ์วิญญูชน.

กระทำได้กล่าวทำให้ผู้บริโภคตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ เพราะผู้บริโภคไม่อยู่ในฐานะที่ทราบภาวะตลาดและความจริงที่เกี่ยวกับคุณภาพและราคาของสินค้าและบริการต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องทันทั่วทั้งที่ และในบางกรณีแม้จะมีกฎหมายให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคโดยกำหนดคุณภาพและราคาของสินค้าหรือบริการอยู่แล้วก็ตาม แต่การที่ผู้บริโภคแต่ละรายจะไปฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือผู้ประกอบการโฆษณาเมื่อมีการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคย่อมจะเสียเวลาและค่าใช้จ่าย เป็นการไม่คุ้มค่า และผู้บริโภคจำนวนมากไม่อยู่ในฐานะที่จะเสียเวลาและเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีได้และในบางกรณีก็ไม่อาจจะระงับหรือยับยั้งการกระทำที่จะเกิดความเสียหายให้แก่ผู้บริโภคได้อย่างทันทั่วทั้งที่ สมควรจะมีกฎหมายให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคเป็นการทั่วไป โดยกำหนดหน้าที่ของผู้ประกอบธุรกิจการค้า และผู้ประกอบการโฆษณาต่อผู้บริโภค เพื่อให้ความเป็นธรรมตามสมควรแก่ผู้บริโภค ตลอดจนจัดให้มีองค์กรของรัฐที่เหมาะสมเพื่อตรวจตรา ดูแล และประสานงาน การปฏิบัติงานของส่วนราชการต่าง ๆ ในการให้ความคุ้มครองผู้บริโภค³³

2.4.1 ทฤษฎีกฎหมายที่นำมาใช้เพื่อการคุ้มครองผู้บริโภค

ทฤษฎีการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคมีแนวคิดมาจาก 2 ทฤษฎี³⁴ ได้แก่

1. การไม่ให้ความสำคัญกับความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนา (Freedom of Will) หรือเสรีภาพในการทำสัญญา ด้วยเหตุที่ทฤษฎีดังกล่าวเหมาะสมในสภาพสังคมที่เท่าเทียมกันในอำนาจต่อรองและมีระบบการค้าที่แข่งขันค่อนข้างสมบูรณ์ ทฤษฎีความรับผิดชอบเฉพาะคู่กรณีในสัญญา (Privity of Contract) เป็นผลสืบเนื่องจากการมีเสรีภาพในการทำสัญญานั้นเหมาะสมกับกรณีที่อยู่สัญญาที่มีความสามารถในกาต่อรองเท่า ๆ กัน แต่ในการคุ้มครองผู้บริโภคนั้น ผู้บริโภคไม่จำเป็นต้องบริโภคสินค้าหรือบริการโดยอาศัยความสัมพันธ์ในทางสัญญาเสมอไป เนื่องจากการบริโภคเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งมีได้ขึ้นอยู่กับการเงื่อนไขในสถานะทางสังคม (Status Quo) ความสามารถของบุคคล (Capability) หรือข้อตกลงในทางนิติกรรมสัญญา หลักเกณฑ์หรือทฤษฎีความรับผิดชอบในความเสียหายที่ต้องอาศัยความผูกพันทางสัญญาที่กฎหมายรับรองจึงเป็นอุปสรรคในการคุ้มครองผู้บริโภคที่มีใช้คู่สัญญา ทฤษฎีกฎหมายที่ก่อตั้งสิทธิในการได้รับการเยียวยาชดใช้เมื่อเกิดความเสียหายเกิดขึ้นจากการบริโภคจึงไม่คำนึงถึงหลักความสัมพันธ์ทางสัญญา (Privity Rule) แต่อย่างใด ดังนั้น การกำหนดว่าผู้บริโภคคือใคร จึงไม่ได้กำหนดโดยอาศัยหลัก

³³ จาก สคบ. กับการคุ้มครองผู้บริโภค (น. 1 - 2), โดย สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค, พ.ศ. 2552, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. ลิขสิทธิ์ 2552 โดยสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค.

³⁴ จาก คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค (น. 10 - 13), โดย สุขุม สุภนิคย์, พ.ศ. 2548, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ลิขสิทธิ์ 2548 โดยสำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ความสัมพันธ์ทางสัญญา แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคจึงปฏิเสธทฤษฎีเสรีภาพในการทำสัญญา และหลักความรับผิดชอบคู่กรณีอย่างสิ้นเชิง การกำหนดกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคจึงออกมาในรูปของการขยายความรับผิดชอบของผู้ขายไปสู่บุคคลอื่น ๆ ที่มีใช้ผู้ซื้อ เช่น ให้รับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของสินค้าที่เกิดอันตรายต่อบุคคลในครอบครัวของผู้ซื้อ เป็นต้น

2. ทฤษฎีความรับผิดชอบทางละเมิดซึ่งใช้บทสันนิษฐานความผิด (Presumption of Fault) หลักความรับผิดชอบทางละเมิดมีทฤษฎีความรับผิดชอบที่ยอมรับกัน โดยทั่วไป 2 แนวคิด คือ การมีความรับผิดชอบเมื่อมีความผิด กล่าวคือ ผู้กระทำละเมิดจงใจหรือประมาทเลินเล่อก่อให้เกิดความเสียหาย และการมีความรับผิดชอบโดยกฎหมายสันนิษฐานว่ามีความผิดแม้ว่ามิได้มีการจงใจ หรือประมาทเลินเล่อ บางกรณีก็เป็นการสันนิษฐานเด็ดขาดไม่มีข้อยกเว้นในการนำสืบหักล้าง (Absolute Liability) หรือ No Fault Liability บางกรณีมีข้อยกเว้นให้มีการนำสืบหักล้างบทสันนิษฐานที่กฎหมายบัญญัติไว้ได้ หลักความรับผิดชอบแบบที่สองนี้เรียกว่า ความรับผิดชอบแบบเด็ดขาด (Strict Liability) ซึ่งได้รับการยอมรับมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ความเสียหายเกิดจากผลิตภัณฑ์ที่มีความซับซ้อนในการผลิต ผู้ใช้สินค้าที่ได้รับความเสียหายไม่อาจพิสูจน์ถึงเหตุแห่งความเสียหายได้ว่าเป็นความผิดของผู้ใด เหตุผลของการนำเอาทฤษฎีความรับผิดชอบเด็ดขาดในทางละเมิดมาปรับใช้กับคดีที่ฟ้องให้ชดเชยค่าเสียหายที่เกิดจากการบริโภคเนื่องจากความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการบริโภคเป็นเรื่องยากที่จะพิสูจน์ได้ว่าเกิดขึ้นจากความผิดของฝ่ายใด ซึ่งกระบวนการในการบริโภคอันประกอบด้วยผู้ผลิต ผู้ขายส่ง ผู้ขายปลีก ผู้บริโภค เป็นกระบวนการที่กว้างและยากแก่การเริ่มพิสูจน์ว่าความบกพร่องจะเกิดขึ้นในช่วงใด และความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้บริโภคคนที่บริโภคผลิตภัณฑ์นั้นเกิดจากเหตุแห่งความบกพร่องขณะใด การพิสูจน์ว่ามีความบกพร่องในการผลิตที่มีความซับซ้อนจึงไม่อยู่ในวิสัยที่ผู้บริโภคจะพิสูจน์ได้โดยง่ายว่าผู้ผลิตสินค้ากระทำโดยประมาทเลินเล่อเป็นเหตุให้มีความชำรุดบกพร่องในผลิตภัณฑ์ การกำหนดให้ผู้ผลิตหรือผู้ขาย (ในบางกรณี) ต้องรับผิดชอบโดยปราศจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ จึงมีความเหมาะสม ทั้งนี้ภายใต้เงื่อนไขว่าผู้ผลิตหรือผู้ที่กฎหมายกำหนดให้ต้องรับผิดชอบนี้อาจพิสูจน์เพื่อพ้นความรับผิดได้ เช่น

ก. พิสูจน์ว่าผู้บริโภคใช้สินค้านั้นโดยไม่ถูกวิธีในกรณีที่มีคำอธิบายวิธีใช้ หรือคำเตือนไว้แล้ว

ข. พิสูจน์ว่าความเสียหายเกิดจากความประมาทเลินเล่อของผู้บริโภคเอง

ค. ความชำรุดบกพร่องมิได้มีอยู่ในขณะที่ผู้บริโภคซื้อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์นั้น หากแต่เกิดความชำรุดบกพร่องขึ้นเพราะการกระทำของบุคคลอื่นซึ่งผู้ผลิตหาจำต้องรับผิดชอบไม่ได้

2.4.2 การฟ้องเรียกค่าเสียหายจากผู้ผลิตหรือผู้ขาย

การฟ้องเรียกค่าเสียหายจากผู้ผลิตหรือผู้ขายของผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหาย อันเนื่องมาจากความชำรุดบกพร่องจากสินค้า อาจแบ่งได้เป็น 2 กรณี ได้แก่ การฟ้องร้องให้รับผิดชอบตามสัญญา และตามกฎหมายลักษณะละเมิด

2.4.2.1 การฟ้องให้รับผิดชอบตามสัญญา³⁵

1) ความรับผิดชอบของผู้ขาย

บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องร้องให้ผู้ขายรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของสินค้าที่ซื้อขาย คือ มาตรา 472 และมาตรา 473 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งบัญญัติไว้ดังนี้

“มาตรา 472 ในกรณีที่ทรัพย์สินซึ่งขายนั้นชำรุดบกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใด อันเป็นสาเหตุให้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้เป็นปกติที่ดี ประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญาก็ดี ท่านว่าผู้ขายต้องรับผิดชอบ

ความที่กล่าวมาในมาตรานี้ย่อมใช้ได้ ทั้งที่ผู้ขายรู้อยู่แล้วหรือไม่รู้ว่าการชำรุดบกพร่องมีอยู่”

“มาตรา 473 ผู้ขายย่อมไม่ต้องรับผิดชอบในกรณีดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

(1) ถ้าผู้ซื้อได้รู้อยู่แล้วแต่ในเวลาซื้อขายว่ามีความชำรุดบกพร่องหรือควรจะได้เช่นนั้น หากได้ใช้ความระมัดระวังอันจะพึงคาดหมายได้แต่วิญญูชน

(2) ถ้าความชำรุดบกพร่องนั้นเป็นอันเห็นประจักษ์แล้วในเวลาส่งมอบ และผู้ซื้อรับเอาทรัพย์สินนั้นไว้โดยมิได้อิดเอื้อน

(3) ถ้าทรัพย์สินนั้นได้ขายทอดตลาด”

บทบัญญัติมาตรา 472 เป็นการยกเว้นหรือจำกัดหลักกฎหมายทั่วไป โดยกฎหมายเห็นว่าเมื่อผู้ขายมีหน้าที่ต้องส่งมอบสินค้าที่ขายให้แก่ผู้ซื้อตามมาตรา 461 ผู้ขายก็ต้องส่งมอบทรัพย์สินที่ขายโดยปราศจากความชำรุดบกพร่อง หากทรัพย์สินที่ซื้อขายนั้นมีความชำรุดบกพร่องผู้ขายก็ต้องรับผิดชอบต่อผู้ซื้อ แต่ความชำรุดบกพร่องนั้นจะต้องถึงขนาดอันเป็นเหตุให้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้เป็นปกติหรือประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญา เช่น โจรทักซื้อกระเป๋าสำหรับใส่น้ำร้อนจากจําเลย เมื่อโจรทักเอาไปใส่น้ำร้อน กระเป๋าแตกน้ำลวกโจรทักจําเลยต้องรับผิดชอบ ถ้าความชำรุดบกพร่องไม่ถึงขนาดเป็นเหตุให้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสม เช่น ชำรุดบกพร่องเล็กน้อย ผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่ขายนั้น

³⁵ จาก *กฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบเพื่อความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ขาดความปลอดภัย (Product Liability Law)* (น. 89 - 92, 96, 97 - 103), โดย อนันต์ จันทร์โอภากร, พ.ศ. 2545, กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ลิขสิทธิ์ 2545 โดยโครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นอกจากนี้ความชำรุดบกพร่องดังกล่าวจะต้องมีอยู่ก่อนแล้ว หรือมีอยู่ในขณะที่ทำสัญญาซื้อขาย หรือมีอยู่ในเวลาส่งมอบทรัพย์สินที่ขาย ส่วนความชำรุดบกพร่องที่มีขึ้นภายหลัง ผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบของผู้ขายในเรื่องของความชำรุดบกพร่องนี้ ผู้ขายอาจต้องรับผิดชอบด้วยการคืนราคาและผู้ซื้อได้ชำระให้ผู้ขายไปแล้ว นอกจากนี้ผู้ขายยังอาจต้องรับผิดชอบในผลแห่งความเสียหายที่ผู้ซื้อได้รับนอกจากราคาทรัพย์สินด้วย อายุความในการฟ้องร้องให้ผู้ขายรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่อง คือ 1 ปี นับแต่วันที่ได้พบเห็นความชำรุดบกพร่องตามมาตรา 474

สำหรับข้อยกเว้นกรณีที่ผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่ขายมีดังนี้

1. ถ้าผู้ซื้อได้รู้อยู่แล้วแต่ในเวลาซื้อขายว่าทรัพย์สินนั้นมีความชำรุดบกพร่องหรือควรจะรู้ได้เช่นนั้นหากได้ใช้ความระมัดระวังอันจะพึงคาดหมายได้แต่วิญญูชนตามมาตรา 473 วรรคหนึ่ง
2. แม้ผู้ซื้อจะไม่รู้ในเวลาซื้อขาย หากในเวลาส่งมอบความชำรุดบกพร่องนั้นเห็นประจักษ์อยู่ และผู้ซื้อรับเอาทรัพย์สินนั้นไว้โดยมิได้อิดเอื้อนแต่ประการใดตามมาตรา 473 วรรคสอง
3. ในการขายทอดตลาด ผู้ขายไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบสำหรับความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่ขายนั้น มาตรา 473 วรรคสาม

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีบทบัญญัติของกฎหมายให้ผู้ขายต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่ขายก็ตาม แต่ในการส่งมอบทรัพย์สินที่ทำการซื้อขายกันนั้นคู่สัญญาอาจตกลงจำกัดความรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องได้โดยข้อสัญญา กล่าวคือ ตกลงกันให้ผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องได้ตามมาตรา 483³⁶ แต่การจำกัดความรับผิดชอบเช่นนี้ไม่คุ้มผู้ขายให้พ้นจากการต้องส่งคืนราคาแก่ผู้ซื้อในกรณีที่มีความชำรุดบกพร่องเกิดขึ้น เว้นแต่จะมีการระบุไว้เป็นอย่างอื่นตามมาตรา 484³⁷ กรณีจะเป็นอย่างไรก็ตามข้อสัญญาว่าไม่ต้องรับผิดชอบดังกล่าวนี้ไม่คุ้มถึงความรับผิดชอบของผู้ขายในผลของการกระทำของผู้ขายเอง หรือเนื่องมาแต่เหตุการณ์หรือผลแห่งข้อความจริงอันผู้ขายได้ทราบแล้วและปกปิดเสียไม่ให้ผู้ซื้อได้ทราบตามมาตรา 485³⁸

³⁶ มาตรา 483 คู่สัญญาซื้อขายจะตกลงกันว่าผู้ขายจะไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือเพื่อการรอนสิทธิก็ได้

³⁷ มาตรา 484 ข้อสัญญาว่าจะไม่ต้องรับผิดชอบนั้น ย่อมไม่คุ้มผู้ขายให้พ้นจากการต้องส่งคืนราคามาตรา เว้นแต่จะระบุไว้เป็นอย่างอื่น

³⁸ มาตรา 485 ข้อสัญญาว่าจะไม่ต้องรับผิดชอบนั้น ไม่อาจคุ้มความรับผิดชอบของผู้ขายในผลของการอันผู้ขายได้กระทำไปเอง หรือผลแห่งข้อความจริงอันผู้ขายได้รู้อยู่แล้วและปกปิดเสีย

2) ความรับผิดชอบของผู้รับจ้างทำของ

ความรับผิดชอบของผู้รับจ้างทำของนั้นขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงว่าใครเป็นผู้จัดหาสัมภาระในการทำงาน ถ้าความชำรุดในการทำงานที่ทำนั้นเกิดขึ้นเพราะสภาพแห่งสัมภาระซึ่งผู้ว่าจ้างส่งให้ หรือเพราะคำสั่งของผู้ว่าจ้าง ผู้รับจ้างไม่ต้องรับผิดชอบ เว้นแต่ว่าผู้รับจ้างจะได้อยู่แล้วที่สัมภาระนั้นไม่เหมาะสม หรือคำสั่งของผู้ว่าจ้างไม่ถูกต้องและมีได้บอกกล่าวตักเตือนตามมาตรา 591³⁹ แต่ถ้าผู้รับจ้างเป็นผู้จัดหาสัมภาระ ความรับผิดชอบของผู้รับจ้างในความชำรุดบกพร่องของการที่ทำนั้นเป็นไปอย่างเดียวกับผู้ขายสินค้าเพราะมาตรา 595⁴⁰ ให้นำบทบัญญัติในลักษณะซื้อขายมาบังคับใช้ อย่างไรก็ตาม ถ้าผู้ว่าจ้างยอมรับมอบการที่ทำนั้นแล้วทั้งชำรุดบกพร่องโดยมิได้อิดเอื้อน โดยแสดงออกชัดหรือโดยปริยาย ผู้รับจ้างก็ไม่ต้องรับผิดชอบ เว้นแต่ความชำรุดบกพร่องนั้นเป็นเช่นจะไม่พึงพบได้ในขณะเมื่อรับหรือผู้รับจ้างได้ปิดบังนั้นเสียตามมาตรา 598⁴¹ แต่ไม่ว่าความชำรุดบกพร่องจะเกิดขึ้นเพราะสัมภาระหรือเพราะฝีมือในการทำงาน ผู้รับจ้างจะต้องรับผิดชอบเพื่อการชำรุดบกพร่องที่ปรากฏขึ้นภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ส่งมอบ หรือที่ปรากฏขึ้นภายในห้าปี ถ้าการที่ทำนั้นเป็นสิ่งปลูกสร้างกับพื้นดิน นอกจากเรื่องโรงทำด้วยเครื่องมือ แต่ข้อจำกัดในความรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องนี้ ไม่ให้นำมาใช้บังคับเมื่อปรากฏว่าผู้รับจ้างได้ปิดบังความชำรุดบกพร่องนั้นตามมาตรา 600⁴²

³⁹ มาตรา 591 ถ้าความชำรุดบกพร่องหรือความชักช้าในการที่ทำนั้นเกิดขึ้นเพราะสภาพแห่งสัมภาระซึ่งผู้ว่าจ้างส่งให้ก็ดี เพราะคำสั่งของผู้ว่าจ้างก็ดี ท่านว่าผู้รับจ้างไม่ต้องรับผิดชอบ เว้นแต่จะได้อยู่แล้วที่สัมภาระนั้นไม่เหมาะสมหรือว่าคำสั่งไม่ถูกต้องและมีได้บอกกล่าวตักเตือน

⁴⁰ มาตรา 595 ถ้าผู้รับจ้างเป็นผู้จัดหาสัมภาระไว้ ความรับผิดชอบของผู้รับจ้างในการบกพร่องนั้น ท่านให้บังคับด้วยบทแห่งประมวลกฎหมายนี้ ลักษณะซื้อขาย

⁴¹ มาตรา 598 ถ้าผู้ว่าจ้างยอมรับมอบการที่ทำนั้นแล้วทั้งชำรุดบกพร่องมิได้อิดเอื้อน โดยแสดงออกชัดหรือโดยปริยาย ผู้รับจ้างก็ไม่ต้องรับผิดชอบ เว้นแต่ความชำรุดบกพร่องนั้นเป็นเช่นจะไม่พึงพบได้ในขณะเมื่อรับมอบหรือผู้รับจ้างได้ปิดบังความนั้นเสีย

⁴² มาตรา 600 ถ้ามิได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่นในสัญญาไว้ ท่านว่าผู้รับจ้างจะต้องรับผิดชอบเพื่อการที่ทำชำรุดบกพร่องเพียงแต่ที่ปรากฏขึ้นภายในปีหนึ่งนับแต่วันส่งมอบ หรือที่ปรากฏขึ้นภายในห้าปี ถ้าการที่ทำนั้นเป็นสิ่งปลูกสร้างกับพื้นดิน นอกจากเรื่องโรงทำด้วยเครื่องมือ

แต่ข้อจำกัดนี้ท่านมิให้ใช้บังคับเมื่อปรากฏว่าผู้รับจ้างได้ปิดบังความชำรุดบกพร่องนั้น

2.4.2.2 การฟ้องให้รับผิดชอบละเมิด⁴³

1) ความรับผิดชอบเพื่อการทำละเมิดในกรณีทั่วไปตามมาตรา 420

ผู้ที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากความชำรุดบกพร่องของสินค้านั้นสามารถที่จะฟ้องร้องผู้ผลิตหรือผู้ขายตามหลักเกณฑ์สำหรับการทำละเมิดในกรณีทั่วไปตามมาตรา 420⁴⁴ ดังนั้นแม้ผู้เสียหายจะเป็นผู้ซื้อสินค้านั้น ผู้ซื้อก็สามารถฟ้องร้องผู้ขายหรือผู้ผลิตได้ตามกฎหมายลักษณะละเมิด หากสินค้าที่ซื้อมานั้นมีความไม่ปลอดภัยและก่อให้เกิดภัยอันตรายแก่ผู้ซื้อ ในการฟ้องร้องคดีตามมาตรา 420 นั้น โจทก์จะต้องพิสูจน์ว่าจำเลยกระทำการโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำให้โจทก์เสียหายหรือ “Fault” ของจำเลยนั่นเอง ซึ่งภาระการพิสูจน์ดังกล่าวนี้ยุ่งยากมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อข้อเท็จจริงและหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรณีสืบหาและจำหน่ายสินค้านั้นอยู่ในความรู้และความครอบครองของผู้ผลิตเป็นส่วนใหญ่ ภาระการพิสูจน์ (Burden of Proof) ย่อมตกอยู่กับโจทก์

สำหรับข้อสันนิษฐานทางกฎหมายนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 422 บัญญัติว่า “ถ้าความเสียหายเกิดแต่การฝ่าฝืนบทบังคับแห่งกฎหมายใดอันมีที่ประสงค์ เพื่อจะปกป้องบุคคลอื่น ๆ ผู้ใดทำการฝ่าฝืนเช่นนั้น ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นเป็นผู้ผิด” เช่น พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ที่ควบคุมดูแลเกี่ยวกับการตั้งโรงงานผลิตอาหาร การนำเข้าอาหาร และให้อำนาจแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ที่จะควบคุมคุณภาพหรือมาตรฐานของอาหาร พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2522 ควบคุมเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายและนำเข้ายาเข้ามาในราชอาณาจักร และความปลอดภัยของยา พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2535 ควบคุมเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย และการนำเข้าเครื่องสำอางเข้ามาในราชอาณาจักรและความปลอดภัยของเครื่องสำอาง และพระราชบัญญัติมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม พ.ศ. 2511 ที่ให้อำนาจแก่กระทรวงอุตสาหกรรมที่จะออกพระราชกฤษฎีกากำหนดให้ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่ต้องเป็นไปตามมาตรฐาน เพื่อความปลอดภัย หรือเพื่อป้องกันความเสียหายอันจะเกิดแก่ประชาชนได้ ผู้ผลิต ผู้จำหน่าย หรือผู้นำเข้าผลิตภัณฑ์ที่อยู่ภายใต้กฎหมายพิเศษเหล่านี้ เมื่อฝ่าฝืนกฎหมายดังกล่าวอาจต้องรับผิดชอบในทางอาญาด้วย ส่วนผู้ที่ได้รับความเสียหายก็อาจฟ้องร้องผู้ผลิต ผู้จำหน่ายหรือผู้นำเข้าแล้วแต่กรณีให้รับผิดชอบแพ่งตามบทบัญญัติของกฎหมายเหล่านี้ หรือถ้าฟ้องร้องให้รับผิดชอบ

⁴³ กฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบเพื่อความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ขาดความปลอดภัย (Product Liability Law) (น. 97 - 103). เล่มเดิม.

⁴⁴ มาตรา 420 ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น

มาตรา 420 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ผู้เสียหายก็จะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานทางกฎหมายตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 422

2) ความรับผิดชอบกรณียานพาหนะอันเดินด้วยเครื่องจักรกลและทรัพย์สินอันตราย

ในกรณีที่ทรัพย์สินที่ซื้อขายกันนั้นเป็นยานพาหนะอันเดินด้วยกำลังเครื่องจักรกลหรือทรัพย์สินอันตราย ถ้ายานพาหนะอันเดินด้วยเครื่องจักรกลหรือทรัพย์สินอันตรายนั้นมีความชำรุดบกพร่องและผู้ขายได้ส่งมอบทรัพย์สินที่ขายให้แก่ผู้ซื้อไปแล้ว หากต่อมาผู้ซื้อได้นำยานพาหนะนั้นหรือทรัพย์สินอันตรายนั้นไปใช้ และความชำรุดบกพร่องของยานพาหนะหรือทรัพย์สินอันตรายนั้นเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น ก็ต้องด้วยมาตรา 437⁴⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งกำหนดให้ผู้ครอบครองหรือควบคุมดูแลยานพาหนะอันเดินด้วยเครื่องจักรกล หรือผู้ครอบครองทรัพย์สินอันตรายเป็นผู้รับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย ดังนั้นถ้าผู้ซื้อเป็นผู้ครอบครองทรัพย์สินดังกล่าว ผู้ซื้อจะต้องรับผิดชอบตามมาตรา 437 เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายนั้นเกิดจากเหตุสุดวิสัย หรือเกิดขึ้นเพราะความผิดของผู้เสียหายเอง อย่างไรก็ตามผู้เสียหายจะอาศัยบทบัญญัติในมาตรานี้ฟ้องร้องผู้ผลิตหรือผู้ขายไม่ได้ ส่วนผู้ครอบครองทรัพย์สินเมื่อได้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายไปแล้ว จะสามารถไล่เบียดเอาจากผู้ผลิตหรือผู้ขายได้หรือไม่ เพราะมาตรา 437 ไม่ได้บัญญัติเรื่องการไล่เบียดเอาไว้ ซึ่งรองศาสตราจารย์ ดร. อนันต์ จันทโรภากร เห็นว่าผู้ครอบครองที่ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายไปแล้ว น่าจะอยู่ในฐานะผู้รับช่วงสิทธิตามความในมาตรา 229 (3)⁴⁶ และสามารถไล่เบียดเอาจากผู้ผลิตหรือผู้ขายได้

3) กรณีโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างก่อสร้างไว้ชำรุดบกพร่อง

หากทรัพย์สินที่ขายนั้นเป็นโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้าง ซึ่งผู้ขายได้ก่อสร้างไว้ชำรุดบกพร่อง ไม่ว่าจะสาเหตุจะเป็นเพราะการออกแบบไม่ถูกต้อง การใช้สัมภาระในการก่อสร้างที่ไม่เหมาะสม หรือเป็นเพราะฝีมือการก่อสร้างที่ไม่ดี เมื่อผู้ขายได้ส่งมอบทรัพย์สินที่ขายนั้นให้แก่ผู้ซื้อไปแล้ว ต่อมาโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น กรณีเช่นนี้ผู้ซื้อซึ่ง

⁴⁵ มาตรา 437 บุคคลใดครอบครองหรือควบคุมดูแลยานพาหนะอย่างใด ๆ อันเดินด้วยเครื่องจักรกล บุคคลนั้นจะต้องรับผิดชอบเพื่อการเสียหายอันเกิดแต่ยานพาหนะนั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการเสียหายนั้นเกิดแต่เหตุสุดวิสัย หรือเกิดเพราะความผิดของผู้เสียหายนั่นเอง

ความข้อนี้ให้ใช้บังคับได้ตลอดถึงบุคคลผู้มีไว้ในครอบครองของตนเองซึ่งทรัพย์สินเป็นของเกิดอันตรายได้โดยสภาพ หรือ โดยความมุ่งหมายที่จะใช้ หรือ โดยอาการกลไกของทรัพย์สินนั้นด้วย

⁴⁶ มาตรา 229 การรับช่วงสิทธิย่อมมีขึ้นด้วยอำนาจกฎหมายและย่อมสำเร็จเป็นประโยชน์แก่บุคคลดังกล่าวต่อไปนี้ คือ

...

(3) บุคคลผู้มีความผูกพันร่วมกับผู้อื่น หรือเพื่อผู้อื่นในอันจะต้องใช้หนี้มีส่วนได้เสียในการใช้หนี้นั้น และเข้าใช้หนี้นั้น

ครอบครองหรือเป็นเจ้าของโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างนั้นก็ต้องรับผิดชอบแก่บุคคลภายนอกซึ่งได้รับความเสียหายตามความในมาตรา 434 วรรคหนึ่ง โดยผู้ซื้อสามารถที่จะไล่เบี้ยเอาจากผู้ขายหรือผู้ออกแบบ หรือผู้รับเหมาก่อสร้างซึ่งเป็นต้นเหตุของความชำรุดบกพร่องได้ตาม มาตรา 434 วรรคสาม⁴⁷

4) กฎหมายควบคุมสินค้าบางชนิดและการคุ้มครองผู้บริโภค

ทุกประเทศจะมีกฎหมายพิเศษที่บัญญัติขึ้นเพื่อควบคุมสินค้าบางประเภทเป็นการเฉพาะเจาะจง แม้กฎหมายเหล่านี้จะไม่ได้มีวัตถุประสงค์พื้นฐานเพื่อให้เป็น Product Liability Law แต่ก็อาจถูกหยิบยกมาใช้หรือเกี่ยวข้องกับการฟ้องร้องคดี Product Liability ได้เช่นเดียวกัน สำหรับประเทศไทยก็มีกฎหมายลักษณะนี้ เช่น พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2510 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 เป็นต้น

2.5 ความหมายของคดีผู้บริโภค

ก่อนที่จะเข้าสู่เนื้อหาในส่วนของผู้มีสิทธิฟ้องคดีตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค จำเป็นต้องเข้าใจความหมายของคำว่าผู้บริโภคและคดีผู้บริโภคตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาเกี่ยวกับผู้มีสิทธิฟ้องคดีผู้บริโภค มีรายละเอียด ดังนี้

1. พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 3 ได้ให้นิยามคำว่า “ผู้บริโภค” หมายความว่า “ผู้เข้าทำสัญญาในฐานะผู้ซื้อ ผู้เช่า ผู้เช่าซื้อ ผู้กู้ ผู้เอาประกันภัย หรือผู้เข้าทำสัญญาอื่นใดเพื่อให้ได้มา ซึ่งทรัพย์สิน บริการ หรือประโยชน์อื่นใดโดยมีค่าตอบแทน ทั้งนี้ การเข้าทำสัญญานั้นต้องเป็นไปโดยมิใช่เพื่อการค้า ทรัพย์สิน บริการ หรือประโยชน์อื่นใด และให้หมายความรวมถึงผู้เข้าทำสัญญาในฐานะผู้ค้าประกันของบุคคลดังกล่าวซึ่งมิได้กระทำเพื่อการค้าด้วย”

2. พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 3 ได้ให้นิยามคำว่า “ผู้บริโภค” หมายความว่า “ผู้ซื้อหรือผู้ได้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจ หรือผู้ซึ่งได้รับการเสนอหรือการ

⁴⁷ มาตรา 434 ถ้าความเสียหายเกิดขึ้นเพราะเหตุที่โรงเรือน หรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นก่อสร้างไว้ชำรุดบกพร่องก็ดี หรือบำรุงรักษาไม่เพียงพอก็ดี ท่านว่าผู้ครองโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างนั้น ๆ จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน แต่ถ้าผู้ครองได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรเพื่อป้องกันมิให้เกิดเสียหายจะนั้นแล้ว ท่านว่าผู้เป็นเจ้าของจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน

บทบัญญัติที่กล่าวมาในวรรคก่อนนั้นให้ใช้บังคับได้ตลอดถึงความบกพร่องในการปลูกหรือคำนวณต้นไม้หรือกอไผ่ด้วย ในกรณีที่กล่าวมาในสองวรรคข้างต้นนั้น ถ้ายังมีผู้อื่นอีกที่ต้องรับผิดชอบในการก่อให้เกิดเสียหายนั้นด้วยไซ้ ท่านว่าผู้ครองหรือเจ้าของจะใช้สิทธิไล่เบี้ยเอาแก่ผู้นั้นก็ได้

ชักชวนจากผู้ประกอบธุรกิจเพื่อให้ซื้อสินค้าหรือรับบริการ และหมายความรวมถึงผู้ใช้สินค้าหรือผู้ได้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจโดยชอบ แม้มิได้เป็นผู้เสียค่าตอบแทนก็ตาม”

3. พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ไม่ได้ให้ความหมายคำว่าผู้บริโภคว่าใครโดยตรง แต่ในมาตรา 4 ได้ให้นิยามคำว่า “ผู้เสียหาย” หมายความว่า “ผู้ได้รับความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย”

4. พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 3 ได้ให้นิยามคำว่า “ผู้บริโภค” หมายความว่า “ผู้บริโภคตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค และให้หมายความรวมถึงผู้เสียหายตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยด้วย” นอกจากนี้ ยังได้นิยามคำว่า “ผู้ประกอบการ” หมายความว่า ผู้ประกอบธุรกิจตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคและให้หมายความรวมถึงผู้ประกอบการตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยด้วย

นอกจากความหมายของคำว่าผู้บริโภคแล้ว ในการจะพิจารณาว่าผู้ใดเป็นผู้มีสิทธิฟ้องคดีผู้บริโภคนั้น จะต้องเข้าใจความหมายของคำว่า “คดีผู้บริโภค” เพื่อให้ทราบว่าคดีผู้บริโภคนั้นจะต้องนำวิธีพิจารณาตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาใช้บังคับหรือไม่ ซึ่งจะมีผลต่อการเตรียมคดีของโจทก์ และการต่อสู้คดีของจำเลย รวมทั้งการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลและคู่ความตั้งแต่เริ่มต้นคดี การพิจารณาและการชี้ขาดตัดสินคดี ตลอดจนการบังคับคดีได้อย่างถูกต้อง ในคดีผู้บริโภคมักมีลักษณะที่เหมือนกันอยู่ประการหนึ่ง คือ ทุกคดีต้องเป็นคดีแพ่งเท่านั้น ถ้าเป็นคดีอาญาที่มีโทษจำคุกหรือปรับต่าง ๆ จะไม่ได้อยู่ในขอบเขตของ “กฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค” แม้ว่าในคดีอาญาบางเรื่องเหล่านั้นจะมีส่วนที่เป็นการเรียกร้องในทางแพ่งที่เป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาติดไปอยู่ด้วยก็ตาม ในกรณีดังกล่าวจะต้องดำเนินการไปตามกระบวนการปกติของคดีอาญา⁴⁸ โดยในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้ให้นิยามความหมายของคำว่าคดีผู้บริโภคไว้ ดังนี้

มาตรา 3 คดีผู้บริโภค หมายความว่า

(1) คดีแพ่งระหว่างผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคตามมาตรา 19 หรือตามกฎหมายอื่น กับผู้ประกอบการซึ่งพิพาทกันเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ

⁴⁸ จาก *สิทธิผู้บริโภค* (น. 78), โดย สรวิศ ลิ้มปริงยี, 2552, กรุงเทพฯ: สำนักกระจัดซื้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม. ลิขสิทธิ์ 2552 โดยสำนักงานศาลยุติธรรม.

(2) คดีแพ่งตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

(3) คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องพัวพันกับคดีตาม (1) หรือ (2)

(4) คดีแพ่งที่มีกฎหมายบัญญัติให้ใช้วิธีพิจารณาตามพระราชบัญญัตินี้

จะเห็นได้ว่า คดีผู้บริโภคต้องเป็นคดีแพ่ง และจำกัดเฉพาะคดี 4 ประเภท ตามมาตรา 3 เท่านั้น คดีอาญารวมถึงคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาที่มีได้แยกมาดำเนินคดีต่างหากจากคดีอาญา จึงมิใช่คดีผู้บริโภค คดีแพ่งเป็นคดีที่เสนอคำฟ้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลมีคำพิพากษาอันเป็นการรับรอง คุ้มครอง หรือบังคับตามสิทธิของบุคคลในทางแพ่ง การทำความเข้าใจว่าคดีใดเป็นคดีผู้บริโภคจะต้องพิจารณาลักษณะของความเป็นคดีแพ่งด้วย ซึ่งคดีผู้บริโภคตาม (1) และ (2) เป็นคดีแพ่งระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจ ส่วนคดีผู้บริโภคตาม (3) และ (4) อาจมิใช่เป็นคดีแพ่งระหว่างผู้บริโภคหรือผู้ประกอบการก็ได้ โดยแยกพิจารณาได้ดังนี้

1. คดีแพ่งระหว่างผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคตามมาตรา 19 หรือกฎหมายอื่นกับผู้ประกอบธุรกิจซึ่งพิพาทกันเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ แบ่งได้ดังนี้

1.1 เป็นคดีแพ่งระหว่างผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคตามมาตรา 19 หรือตามกฎหมายอื่นกับผู้ประกอบธุรกิจ⁴⁹

คดีผู้บริโภคประเภทนี้เป็นคดีมีข้อพิพาทซึ่งมีคู่ความสองฝ่ายเป็น โจทก์จำเลย แต่จำกัดว่าคู่ความดังกล่าวฝ่ายหนึ่งต้องเป็นบุคคลที่เป็นผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคตามมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 หรือตามกฎหมายอื่น อีกฝ่ายหนึ่งต้องเป็นผู้ประกอบธุรกิจ โดยฝ่ายใดจะเป็นโจทก์หรือจำเลยก็ได้ มิใช่เฉพาะกรณีผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคเป็นโจทก์เท่านั้น ดังนั้น คดีแพ่งระหว่างผู้บริโภคกับผู้บริโภค หรือคดีแพ่งระหว่างผู้ประกอบการกับผู้ประกอบธุรกิจจึงมิใช่คดีผู้บริโภค

ถ้าคดีแพ่งเรื่องใดมีบุคคลอื่นที่ไม่ใช่บุคคลดังกล่าวเป็นคู่ความ ย่อมมิใช่คดีผู้บริโภคประเภทนี้ แต่อาจเป็นคดีผู้บริโภคประเภทอื่นก็ได้ เช่น เป็นคดีแพ่งตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย หรือเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องพัวพันกับคดีผู้บริโภค ก็ถือว่าเป็นคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 อย่างไรก็ตามในการพิจารณาคำว่าผู้บริโภค จะต้องดูความหมายในบทนิยามตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติ

⁴⁹ จาก คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค (น. 29 – 31). โดย ไพโรจน์ วายุภาพ, 2552, กรุงเทพฯ : สวัสดิการหนังสือกฎหมายปณรัชช. ลิขสิทธิ์ 2552 โดย ร้านสวัสดิการหนังสือกฎหมายปณรัชช.

คุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ประกอบด้วย

ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 3 อาจแบ่งผู้บริโภคเป็น 3 ประเภท ได้แก่

- 1) ผู้ซื้อหรือผู้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจ
- 2) ผู้ซึ่งได้รับการเสนอหรือการชักชวนจากผู้ประกอบธุรกิจเพื่อให้ซื้อสินค้าหรือบริการ
- 3) ผู้ใช้สินค้าหรือผู้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจโดยชอบแม้มิได้เป็นผู้เสียค่าตอบแทน

ผู้บริโภคตามข้อ 1) เป็นผู้ที่ได้ซื้อสินค้าหรือได้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจแล้ว ผู้บริโภคตามข้อ 2) เป็นผู้ที่ยังมีได้ซื้อสินค้าหรือได้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจ แต่เป็นผู้ได้รับการเสนอหรือการชักชวนจากผู้ประกอบธุรกิจเพื่อให้ซื้อสินค้าหรือบริการ เช่น ผู้ประกอบธุรกิจส่งสินค้ามาให้ทดลองใช้ก่อนตัดสินใจซื้อสินค้านั้น เป็นต้น ส่วนผู้บริโภคตามข้อ 3) เป็นผู้ที่ได้ใช้สินค้าหรือได้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจแล้วแต่ตนเองมิได้เป็นผู้เสียค่าตอบแทนจึงมิได้เป็นคู่สัญญากับผู้ประกอบธุรกิจโดยตรง เช่น บุคคลในครอบครัวที่หัวหน้าครอบครัวซื้อสินค้ามาใช้ในครอบครัว

1.2 เป็นคดีแพ่งที่พิพาทกันเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ⁵⁰

ผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจต้องมีสิทธิหรือหน้าที่อยู่ตามกฎหมาย ซึ่งหมายถึงกฎหมายแพ่งไม่ว่าจะเป็นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความผูกพันระหว่างกันเป็นวัตถุแห่งสิทธิต่าง ๆ อันจะทำให้ผู้บริโภคมีสิทธิที่จะบริโภคโดยการใช้สินค้าหรือได้รับบริการ

สิทธิหรือหน้าที่ที่มีอยู่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อาจเป็นกฎหมายลักษณะสัญญาหรือละเมิดก็ได้โดยเป็นข้อพิพาทอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ เช่น ผู้ประกอบธุรกิจฟ้องผู้บริโภคให้ชำระหนี้เงินที่กู้ยืมคืน หรือผู้บริโภคฟ้องผู้ประกอบธุรกิจจัดสรรที่ดินให้คืนเงินค่าซื้อที่ดินที่ชำระล่วงหน้าเพราะมีการบอกเลิกสัญญาแล้ว

⁵⁰ แหล่งเดิม.

การทำสัญญาประนีประนอมยอมความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 850 แม้จะทำให้สิทธิหรือหน้าที่ซึ่งเป็นคดีผู้บริโภคกระงับไปก็ตาม หากไม่ปฏิบัติตามสัญญา ประนีประนอมยอมความและมีการฟ้องร้องคดีบังคับให้เป็นไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความ ก็น่าจะถือได้ว่าเป็นคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (1) และอาจถือเป็นคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (3) แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ก็ได้

ในกรณีที่เป็นผู้บริโภคในฐานะเป็นผู้ซื้อสินค้าหรือผู้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจ โดยชอบโดยตนเองมิได้เป็นผู้เสียค่าตอบแทน บุคคลนั้นมิได้เป็นผู้ซื้อสินค้าหรือบริการ จึงเป็นบุคคลภายนอกซึ่งมิใช่คู่สัญญาที่มีความผูกพันกับผู้ประกอบธุรกิจ บุคคลดังกล่าวน่าจะฟ้องผู้ประกอบธุรกิจโดยอาศัยสิทธิตามสัญญาไม่ได้ ต้องอ้างว่าเป็นผู้ได้รับความเสียหายอันเกิดจากการกระทำละเมิดที่ผู้ประกอบธุรกิจจะต้องรับผิดชอบ ส่วนสิทธิหรือหน้าที่ที่มีอยู่ตามพระราชบัญญัติต่าง ๆ ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัตินั้น ๆ

ลักษณะสำคัญที่จะถือว่าเป็นคดีผู้บริโภคได้นั้น จะต้องมีความเสียหายเกิดขึ้น เนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ มิฉะนั้นย่อมมิใช่คดีผู้บริโภค แต่การบริโภคสินค้าหรือบริการมิได้หมายความว่าเฉพาะกรณีที่ผู้บริโภคได้ใช้สินค้าหรือได้รับบริการแล้วได้รับความเสียหายเท่านั้น การที่ผู้ประกอบธุรกิจยังไม่ได้ส่งมอบสินค้าหรือบริการ หรือส่งมอบให้ผู้บริโภคไม่ถูกต้องครบถ้วน ผู้บริโภคจึงฟ้องขอให้ส่งมอบสินค้าหรือบริการให้ถูกต้องครบถ้วน หรือผู้บริโภคซื้อที่ดิน จัดสรรจากผู้ประกอบธุรกิจ ได้ชำระเงินค่าซื้อที่ดินแล้วบางส่วน แต่ยังมีได้เข้าครอบครองที่ดิน ผู้ประกอบธุรกิจผิดสัญญา ผู้บริโภคจึงบอกเลิกสัญญาและฟ้องขอเรียกเงินคืน ก็ถือว่าเป็นข้อพิพาท อันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการอันเป็นคดีผู้บริโภค ตามมาตรา 3 (1)

2. คดีแพ่งตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

คดีแพ่งที่เป็นคดีผู้บริโภคประเภทนี้ เป็นคดีผู้บริโภคที่มีการระบุกฎหมายไว้โดยเฉพาะ แม้ในพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยเป็นคดีผู้บริโภค จะมีได้ระบุว่าให้ใช้วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคก็ตาม แต่ถ้าในอนาคตมีความประสงค์จะใช้วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคแก่คดีแพ่งตามกฎหมายใดอีก ก็จะต้องใช้วิธีกำหนดไว้ในกฎหมายนั้นว่าให้ใช้วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคด้วย ซึ่งจะถือว่าเป็นคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (4) โดยไม่ต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 3 โดยระบุว่า เป็นคดีผู้บริโภคเพิ่มเติมขึ้นมาอีก

ในคดีที่ฟ้องเรียกค่าเสียหายอันเกิดจากการละเมิดโดยมีผู้เสียหายเป็นโจทก์และผู้ประกอบการเป็นจำเลย มิใช่กรณีที่ผู้ประกอบการเป็นโจทก์ฟ้องผู้เสียหายเป็นจำเลย ซึ่งถือว่าเป็นคดีที่พิพาทกันระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจกับผู้บริโภคอันเป็นคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (1)

คำว่า “ผู้เสียหาย” ตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 4 หมายความว่า ผู้ได้รับความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ผู้เสียหายจึงไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ใช้สินค้าหรือเป็นคู่สัญญากับผู้ประกอบการ เช่น ถังแก๊สที่ซื้อมาติดตั้งในรถยนต์เกิดระเบิดทำให้บุคคลอื่นได้รับบาดเจ็บ บุคคลนั้นจึงฟ้องเรียกค่าเสียหายจากผู้ผลิต ถือเป็นคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (2)

ส่วนคำว่า “ผู้ประกอบการ” ตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 4 หมายความว่า

- (1) ผู้ผลิต หรือผู้ว่าจ้างให้ผลิต
- (2) ผู้นำเข้า
- (3) ผู้ขายสินค้า ที่ไม่สามารถระบุตัวผู้ผลิต ผู้ว่าจ้างให้ผลิตหรือนำเข้าได้
- (4) ผู้ซึ่งใช้ชื่อ ชื่อทางการค้า เครื่องหมายการค้า เครื่องหมาย ข้อความหรือแสดงด้วยวิธีใด ๆ อันมีลักษณะที่จะทำให้เกิดความเข้าใจได้ว่าเป็นผู้ผลิต ผู้ว่าจ้างให้ผลิตหรือนำเข้า⁵¹

การที่มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้ขยายความหมายของคำว่า “ผู้บริโภค” ให้หมายความรวมถึงผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ด้วย ผลคือคดีแพ่งตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ต้องดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีเป้าหมายให้ผู้บริโภคสามารถฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจากผู้ประกอบการได้ในลักษณะสะดวก รวดเร็ว ประหยัดและง่าย ซึ่งปรากฏอยู่ในมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 โดยกำหนดให้ภาระพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้เห็น โดยเฉพาะของผู้ผลิตสินค้าตกอยู่กับคู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบการ และมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว ให้อำนาจศาลที่จะเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองกับมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือศาลในการตรวจสอบและรวบรวมพยานได้อีกด้วย ซึ่งการมอบหมายดังกล่าวทำให้เจ้าพนักงานคดีซึ่งเป็นข้าราชการศาลยุติธรรมที่จัดตั้งขึ้นใหม่มีอำนาจหน้าที่ 5 เรื่อง ได้แก่ ไกล่เกลี่ยคดีผู้บริโภค ตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐาน บันทึก

⁵¹ แหล่งเดิม.

คำพยาน ดำเนินการให้มีการคุ้มครองสิทธิของคู่ความทั้งก่อนและระหว่างพิจารณา และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามพระราชบัญญัตินี้หรือตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา⁵²

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เมื่อผู้บริโภคได้รับความเสียหายจากสินค้าแล้วสามารถที่จะฟ้องร้องได้โดยที่ภาระการพิสูจน์ตกอยู่กับผู้ผลิตหรือผู้ขาย อย่างไรก็ตาม ผู้ผลิตหรือผู้ขายจะไม่มีคามผิดหากพิสูจน์ได้ว่าได้ออกแบบสินค้าอย่างรอบคอบและปกป้องอันตรายไว้ดีแล้ว ได้ดำเนินการผลิตตามขั้นตอนอย่างถูกต้อง และได้ให้ข้อแนะนำคำเตือนที่เหมาะสมไว้แก่ผู้บริโภคแล้ว สิ่งที่เป็นหัวใจของกฎหมายนี้คือ เมื่อเกิดอันตรายจากการบริโภคแล้ว ผู้บริโภคไม่ต้องรับภาระด้านการฟ้องร้อง และต้นทุนการพิสูจน์จะเป็นของผู้ผลิต ผลโดยตรงก็คือ ฝ่ายผู้ผลิตหรือผู้ขายต้องเพิ่มความระมัดระวังต่ออันตรายที่จะเกิดขึ้นต่อผู้บริโภคมากขึ้น ซึ่งส่งผลดีคือทำให้สินค้าที่มีอยู่ในตลาดมีมาตรฐานความปลอดภัยในระดับที่สูงขึ้น⁵³ พระราชบัญญัติดังกล่าวจึงเป็นกฎหมายกลางที่ใช้กับสินค้าทั่วไป โดยกำหนดสินค้าที่เข้าข่ายไว้ได้แก่ สंहาริมทรัพย์ทุกชนิดที่ผลิตเพื่อขายหรือนำเข้าเพื่อขาย เช่น อาหาร ยา เครื่องสำอาง รถยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น ดังนั้น จึงไม่รวมถึงอสังหาริมทรัพย์ที่มีกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคารบัญญัติเรื่องความปลอดภัยและความมั่นคงแข็งแรงของอาคารอยู่แล้ว และยังไม่รวมถึงการให้บริการด้วย⁵⁴

3. คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีผู้บริโภค

คดีแพ่งที่เป็นคดีผู้บริโภคประเภทนี้เป็นคดีผู้บริโภคที่มีใช้คดีตามข้อ 1 หรือข้อ 2 ถ้ามีความเกี่ยวข้องกับคดีผู้บริโภคดังกล่าว ก็ถือว่าเป็นคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (3) ดังนั้น ถ้าเป็นคดีแพ่งที่เป็นคดีผู้บริโภคตามข้อ 1 หรือข้อ 2 อยู่แล้ว ย่อมไม่ต้องพิจารณาว่าเป็นคดีผู้บริโภคตามข้อ 3 นี้หรือไม่ คดีแพ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับคดีผู้บริโภคต้องอาศัยคดีผู้บริโภคตามข้อ 1 หรือข้อ 2 เป็นหลัก ถ้าไม่มีคดีผู้บริโภคดังกล่าวก็ไม่อาจมีคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกันกับคดีผู้บริโภคที่จะเป็นคดีผู้บริโภคได้

⁵² จาก คำอธิบายและคำพิพากษาเปรียบเทียบ กฎหมายความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย (Product Liability Law) (น. 23 – 25), พิมพ์ครั้งที่ 2, โดย ศักดา ธนิตกุล, 2553, กรุงเทพฯ: วิทยุชน. ลิขสิทธิ์ 2553 โดยสำนักพิมพ์วิทยุชน.

⁵³ จาก *คุณค่าชีวิต สิทธิผู้บริโภค รายงานผู้บริโภค 2549 – 2552* (น. 65), โดย อุบลรัตน์ สิริชูศักดิ์ และคณะบรรณาธิการ, 2552, กรุงเทพฯ: แผนงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ (กคส.). คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ลิขสิทธิ์ 2552 โดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

⁵⁴ จาก คำอธิบายและสาระสำคัญของพระราชบัญญัติการรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 (น. 11), โดย ชีรวัฒน์ จันทรสมนุญ, 2552, กรุงเทพฯ: นิติธรรม. ลิขสิทธิ์ 2552 โดยสำนักพิมพ์นิติธรรม.

คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกันกับคดีผู้บริโภคดังกล่าวอาจฟ้องเป็นคดีแพ่งมาโดยลำพังหรือฟ้องรวมมากับคดีผู้บริโภคตามข้อ 1 หรือข้อ 2 ก็ได้ เช่น ผู้ประกอบธุรกิจเป็นโจทก์ฟ้องผู้บริโภคเป็นจำเลยที่ 1 และผู้ค้าประกันหรือผู้จ้างงเป็นจำเลยที่ 2 ให้ร่วมรับผิดชอบใช้ราคาสินค้าที่ค้างชำระ ถือได้ว่าเป็นคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 3 (1) และมาตรา 3 (3) หรือผู้ประกอบธุรกิจของโรงพยาบาลเป็นโจทก์ฟ้องผู้บริโภคซึ่งเป็นผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลเป็นจำเลยที่ 2 และผู้รับประกันภัยค่าจุนทรยนต์คันที่เกี่ยวชนจำเลยที่ 2 เป็นจำเลยที่ 1 ให้ร่วมกันชำระค่ารักษาพยาบาล ถือได้ว่าเป็นคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (1) และมาตรา 3 (3) ผู้รับประกันภัยตามสัญญาประกันชีวิตฟ้องขอให้ผู้รับประกันภัยชดใช้เงินตามกรมธรรม์ประกันภัยแก่ผู้รับประกันภัย ก็ถือว่าเป็นคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (3)

คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกันกับคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (1) หรือมาตรา 3 (2) เท่านั้นที่ถือว่าเป็นคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (3) มิใช่เกี่ยวข้องกันกับคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (4) ถ้ามีกฎหมายบัญญัติให้ใช้วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคแก่คดีใด จึงไม่ทำให้คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกันกับคดีดังกล่าวเป็นคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (3)⁵⁵

4. คดีแพ่งที่มีกฎหมายบัญญัติให้ใช้วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค

คดีแพ่งที่มีใช้คดีผู้บริโภคในขณะที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ใช้บังคับ ถ้าในอนาคตมีกฎหมายบัญญัติให้ใช้วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคบังคับแก่คดีนั้น หรือบัญญัติให้ถือว่าเป็นคดีผู้บริโภค ก็ถือว่าเป็นคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (4) โดยไม่ต้องแก้ไขพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 3 เพื่อระบุคดีผู้บริโภคเพิ่มเติมอีก แต่การใช้วิธีนี้ต้องคำนึงด้วยว่าจะทำให้คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกันกับคดีดังกล่าวไม่เป็นคดีผู้บริโภค เพราะคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกันกับคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (1) และมาตรา 3 (2) เท่านั้นที่ตามมาตรา 3 (3) ให้ถือว่าเป็นคดีผู้บริโภค⁵⁶

⁵⁵ คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค (น. 39 – 40). เล่มเดิม.

⁵⁶ แหล่งเดิม.